

Isključivi gospodarski pojas

Ročić, Ivana

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:566514>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-11**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

Sveučilište u Zagrebu
Pravni fakultet
Katedra za međunarodno pravo

Ivana Ročić
ISKLJUČIVI GOSPODARSKI POJAS
Diplomski rad

Mentor: prof. dr. sc. Maja Seršić

Zagreb, lipanj 2023.

Izjava o izvornosti

Ja, Ivana Ročić pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Ivana Ročić, v.r.

Sažetak

Konvencijom Ujedinjenih Naroda iz 1982. uveden je novi specifični pravni režim na moru - isključivi gospodarski pojas. Obalne države imaju pravo, temeljem Konvencije i običajnog prava, proglasiti svoj isključivi gospodarski pojas u kojem će potom moći uživati određena suverena prava i jurisdikciju u pojedinim aspektima. Treće države u tom prostoru zadržale su slobode plovidbe, prelijetanja i polaganja podmorskih kabela i cjevovoda te pod određenim uvjetima imaju pravo iskorištavanja morskih bogatstava tog područja.

U ovom radu prezentirat će se tijek nastanka, razlozi i okolnosti koje su dovele do uvođenja isključivog gospodarskog pojasa. Također će se razmatrati pitanja razgraničenja isključivih gospodarskih pojaseva obalnih država te preklapanja pravnih režima na moru. Analzirati će se svako ovlaštenje obalne države zasebno, ali i u svezi sa ostalim ovlaštenjima te ograničenja istih. U radu će biti prikazana i kreativna rješenja pojedinih obalnih država. Na kraju će biti prikazan proces proglašenja isključivog gospodarskog pojasa Republike Hrvatske.

Ključne riječi: Konvencija Ujedinjenih naroda o pravu mora, pravni režim na moru, suverena prava, jurisdikcija, ribolov, zaštićeni ekološko-ribolovni pojas

Summary

The United Nations Convention on the Law of the Sea of 1982. introduced a new specific legal regime on the sea – the exclusive economic zone. Each coastal state reserves a right, granted by the Convention and customary international law of sea, to declare its exclusive economic zone in which it can subsequently maintain certain sovereign rights as well as jurisdiction in certain aspects. Third parties maintain the right of free passage, be it by maritime or aerial means, as well as the right to lay underwater cables and pipelines. The Convention also grants said third parties the right to exploit local resources to a degree if certain conditions are met.

This paper aims to explain how the exclusive economic zone came to be, what were the reasons and circumstances that necessitated its introduction as well as analyse the issue of setting boundaries between exclusive economic zones of coastal states. It will also consider issue of overlapping legal regimes at sea. In addition, all the authorizations and restrictions that arise from the Convention will be analysed. This paper will also present examples of creative solutions to aforementioned difficulties of setting boundaries between zones. Finally, the process of declaring exclusive economic zone in the Republic of Croatia will be specifically explored.

Key words: United Nations Convention on the Law of the Sea, legal regime on the sea, sovereign rights, jurisdiction, fishing, protected ecological-fishing zone

SADRŽAJ

1. UVOD.....	7
2. NASTANAK I RAZVOJ REŽIMA ISKLJUČIVOG GOSPODARSKOG POJASA...7	
2.1. AMERIČKA INICIJATIVA I REAKCIJE.....	8
2.2. PRVI POKUŠAJI KODIFIKACIJE.....	8
2.3. OPREČNI STAVOVI DRŽAVA I SUKOBI KAO POTICAJ MEĐUNARODNOPRAVNE REGULACIJE.....	9
3. ODREĐENJE POJMA ISKLJUČIVOG GOSPODARSKOG POJASA.....	11
4. DOSEG ISKLJUČIVOG GOSPODARSKOG POJASA.....	12
4.1. ISKLJUČIVI GOSPODARSKI POJAS OTOKA.....	12
4.2. RAZGRANIČENJE ISKLJUČIVIH GOSPODARSKIH POJASEVA.....	13
5. KONKURENCIJA MORSKIH POJASEVA NA ISTOM PROSTORU MORA.....	15
5.1. ISKLJUČIVI GOSPODARSKI POJAS I EPIKONTITNENTALNI POJAS.....	15
5.2. ISKLJUČIVI GOSPODARSKI POJAS I VANJSKI POJAS.....	17
6. PRAVA OBALNE DRŽAVE.....	17
7. SUVERENA PRAVA OBALNIH DRŽAVA.....	17
7.1. GOSPODARENJE ŽIVIM MORSKIM BOGATSTVIMA.....	17
7.1.1. Povlašteni položaj neobalnih država i država u nepovoljnom geografskom položaju.....	19
7.1.2. Racionalno gospodarenje nekim vrstama živih morskih organizama.....	20
7.1.3. Gospodarenje vrstama od dna, rudnim i drugim neživim bogatstvima.....	22
8. JURISDIKCIJA OBALNIH DRŽAVA.....	23
8.1. JURISDIKCIJA GLEDE PODIZANJA I UPOTREBE UMJETNIH OTOKA, UREĐAJA I NAPRAVA.....	23
8.2. JURISDIKCIJA U POGLEDU ZNANSTVENOG ISTRAŽIVANJA.....	24
8.2.1. Privilegirani položaj neobalnih država i država u nepovoljnom geografskom položaju.....	28
8.2.2. Rješavanje sporova.....	29
8.3. JURISDIKCIJA U POGLEDU ZAŠTITE I OČUVANJA MORSKOG OKOLIŠA.....	29
9. PRAVA TREĆIH DRŽAVA U ISKLJUČIVOM GOSPODARSKOM POJASU.....	31

9.1. SLOBODA PLOVIBE.....	32
9.2. SLOBODA PRELIJETANJA.....	34
9.3. SLOBODA POLAGANJA KABELA I PODMORSKIH CJEVOVODA.....	35
9.4. PITANJE DOPUSTIVOSTI MIRNODOPSKIH VOJNIH DJELATNOSTI.....	35
10. ISKLJUČIVI GOSPODARSKI POJAS HRVATSKE.....	37
11. ZAKLJUČAK.....	39
12. LITERATURA.....	40

1. UVOD

More je izvor mnogobrojnih bogatstava od kojih se ona najvrijednija pronalaze u blizini obale. Protekom vremena, kod nerazvijenih država probudila se želja da ista zaštiti od razvijenih država, koje su imale jake i razvijene flote i eksploatirale morske prostore pred obalama drugih država. Kod mnogih javila se težnja za proširenjem vlasti na moru, a ujedno se postavilo pitanje što će biti sa slobodama otvorenog mora koje su svi nesmetano uživali u tom morskom prostoru. Tako su se u razvoju prava mora neprestano sukobljavale dvije oprečne tendencije: jedna za osiguranjem slobode mora za sve, i druga za proširenjem vlasti država nad morskim prostorima.¹ Javila se potreba za pronalaskom modela koji će zadovoljiti obje strane. Neke države odlučile su uzeti stvar u svoje ruke i pokrenule lavinu jednostranih uspostavljanja vlasti nad morskim prostorima. Nakon mnogobrojnih pregovora, ustupaka i kompromisa, Konvencijom o pravu mora 1982. godine, uveden je novi morski pojas – isključivi gospodarski pojas. U ovom radu prikazat ćemo kako je tekao razvoj instituta isključivog gospodarskog pojasa, analizirat ćemo prava koja temeljem Konvencije pripadaju obalnim državama koje su ga proglasile, ali i koja prava pripadaju trećim država na tim morskim prostorima. Izložit ćemo i stavove pojedinih država svijeta o pojedinim temama, a dotaknuti ćemo se i pitanja dopustivosti vojnih djelatnosti u isključivom gospodarskom pojasu. Na kraju, kronološki ćemo prikazati uvođenje i konačno proglašenje isključivog gospodarskog pojasa Republike Hrvatske.

2. NASTANAK I RAZVOJ REŽIMA ISKLJUČIVOG GOSPODARSKOG POJASA

Razvoj režima isključivog gospodarskog pojasa započinje nakon drugog svjetskog rata kada američke države jednostranim aktima protežu suverenost i jurisdikciju nad širokim područjima mora i podmorja uz obalu izvan državnih granica mora kako bi mogle spriječiti prekomjeren izlov i potencijalna onečišćenja morskog okoliša od strane razvijenih zemalja koje su imale velike apetite i lovile uz same rubove teritorijalnih mora drugih obalnih država, gdje se nalaze najveće količine živih prirodnih bogatstva.

¹ Degan, V.Đ., Međunarodno pravo mora i izvori međunarodnog prava, Zagreb, 1989., str. 59.

2.1. AMERIČKA INICIJATIVA I REAKCIJE

Američki predsjednik Truman napravio je prvi korak u širenju jurisdikcije na moru proglasom 1945. godine, kojim je proširio prava Sjedinjenih Američkih Država na prirodna bogatstva kontinentske ravnine, no naglasivši da se time ne narušava sloboda plovidbe niti zalazi u pravni status otvorenog mora², čime je uspio primiriti države u susjedstvu koje su lovile u tim područjima. Time su SAD otvorile razdoblje prisvajanja i proširenja vlasti obalnih država na prostranstva mora ispred svojih obala.³ Potaknuti tom idejom Čile, Ekvador i Peru proklamirali su suverenost ili jurisdikciju nad morem uz obalu u širini od 200 morskih milja⁴ deklaracijom iz Santiaga 1952., uz obrazloženje da im prijašnja širina teritorijalnog mora i zaštitne zone nije omogućavala očuvanje, razvoj i iskorištavanje bogatstava mora na koje obalna država ima pravo.⁵ Uslijedili su prosvjedi SAD-a koje su pokušale postići dogovore sa svakom državom zasebno, što je izazvalo kontraefekt. Naime, spomenute države udružile su snage i u Limi 1954. potpisale sporazum kojim je, između ostalog, dogovoreno da niti jedna ne zaključuje nikakav ugovor koji bi umanjivao suverenost nad zonom mora širokom najmanje 200 milja.⁶ Ni daljnja nastojanja SAD-a da postigne sporazum sa trima državama nisu imala uspjeha.

2.2. PRVI POKUŠAJI KODIFIKACIJE

Problem određivanja širine teritorijalnog mora nije se uspio riješiti na konferenciji 1930., organiziranoj od strane Lige naroda, a u okviru Ujedinjenih naroda zadatak kodifikacije prava mora dan je u zadatak Komisiji za međunarodno pravo, pomoćnom organu Opće skupštine UN-a za poslove kodifikacije. Komisija je izradila nacrt teksta s obrazloženjem, koji je poslužio kao podloga za Konferenciju Ujedinjenih naroda o pravu mora koja je održana 1958. u Ženevi (UNCLOS I). Na njoj su usvojene 4 konvencije: Konvencija o otvorenom moru, Konvencija o ribolovu i očuvanju bioloških bogatstva otvorenog mora, Konvencija o epikontinentalnom pojasu te Konvencija o teritorijalnom moru i vanjskom pojasu. Međutim,

² Rudolf D., Međunarodno pravo mora, Zagreb, 1985., str. 199.

³ Degan, V.Đ., *op.cit.* (bilj. 1), str. 65.

⁴ 1 milja=oko 1852 m, https://en.wikipedia.org/wiki/Nautical_mile

⁵ Rudolf D., *op.cit.*, (bilj. 2), str. 200.

⁶ *Ibid*, str. 201.

na toj, a ni na sljedećoj konferenciji koja se održala 1960. (UNCLOS II) nije izričito precizirana širina teritorijalnog mora.⁷ U Konvenciji o teritorijalnom moru i vanjskom pojasu određeno je da se vanjski pojas ne smije prostirati preko 12 morskih milja od polazne crte od koje se mjeri širina teritorijalnog mora. U praksi su na temelju te odredbe stranke Konvencije najčešće proglašavale teritorijalno more od 10 morskih milja, vanjski pojas 2 morske milje, a kasnije su uglavnom koristile svih 12 milja za teritorijalno more.

Do 1970. sve obalne države Latinske Amerike, osim Kolumbije, Gvajane i Venezuele protegnule su svoja suverena prava, jurisdikciju ili suverenost do granice od 200 milja.⁸ Nastao je tzv. klub 200 milja. Te iste države su u zajedničkim Deklaracijama iz Montevidea i Deklaraciji iz Lime 1970. izrazile svoja gledišta o načelima prava mora. Tako su, među ostalima, proklamirana načela da je pravo obalne države da utvrdi granice svoje suverenosti na moru ili jurisdikcije, prema razumnom kriteriju, uzimajući u obzir geografske, geološke i biološke karakteristike i potrebu racionalnog korištenja bogatstva; da na tom području primjenjuje regulacijske mjere bez štete za slobodu plovidbe i prelet zrakoplova u prolasku; da sprečava onečišćenje mora te da naloži, nadgleda i sudjeluje u svim znanstvenim istraživanjima u tom području.⁹

2.3.OPREČNI STAVOVI DRŽAVA I SUKOBI KAO POTICAJ MEĐUNARODNOPRAVNE REGULACIJE

Međutim, nisu sve države dijelile isto gledište. Meksiko i Dominikanska Republika izjavili da riječi „razuman kriterij“ ne znači 200 milja već 12 milja, odnosno da termin treba interpretirati u skladu s međunarodnim pravom.¹⁰ Tako je u deklaraciji koja je usvojena 1972. na konferenciji u Santo Domingu izneseno stajalište (oko kojeg su se okupile zemlje Karpiskog mora) kako svaka država ima pravo utvrditi širinu svog teritorijalnog mora do granice od 12 milja od polazne crte; da obalna država ima suverena prava nad obnovljivim i neobnovljivim prirodnim bogatstvima u prostorima mora, na morskome dnu ili u morskom podzemlju koji

⁷ Kompromisan prijedlog SAD-a i Kanade da jedinstvena širina teritorijalnog mora iznosi 6 milja, uz daljnjih 6 za ribolovnu zonu, nije prihvaćen jer je nedostajao samo 1 glas

⁸ Rudolf D., *op.cit.*, (bilj.2), str.206.

⁹ *Ibid.*, str.207.

¹⁰ *Ibid.*

graniče s teritorijalnim morem, nazvano patrimonijsko more¹¹ koje ne bi trebalo prelaziti maksimalnu širinu od 200 morskih milja, u kojem ima dužnost unaprjeđivati i pravo regulirati znanstvena istraživanja, donositi mjere za sprječavanje onečišćenja mora i osiguranje svoje suverenosti nad bogatstvima toga prostora, ne dirajući u pravo slobode plovidbe odnosno preleta.¹²

Kao posljedica jednostranog širenja jurisdikcije na moru dolazilo je do tzv. ribarskih ratova, među kojima je najpoznatiji Bakalarski rat (Cod war) u kojem je došlo do niza sukoba Islanda i Ujedinjenog Kraljevstva koji je trajao više od 15 godina. Island je 1952. povukao ravne polazne crte i proklamirao isključivu ribolovnu zonu široku 4 milje u kojoj je zabranio riblov stranim državljanima. 1958. proširio je istu na 12 milja o čemu se uspio postići prešutni sporazum sa Velikom Britanijom i SR Njemačkom razmjenom nota. 1972. uslijedilo je ponovno jednostrano proširenje ribolovne zone na 50 milja. Spor je iznesen pred Međunarodni sud, čije je privremene mjere i presudu Island jednostavno ignorirao da bi 1975. proširio svoju ribolovnu zonu na 200 morskih milja. Bakalarski rat je dostigao vrhunac – s brodova islandske obalne straže otvarana je vatra na strane ribarske brodove, Velika Britanija je upotrijebila svoje ratne brodove radi zaštite ribara, a kriza se proširila na cjelokupnu zapadnu vojnu alijansu.¹³

U svjetlu navedenih događaja, potreba za sveobuhvatnom kodifikacijom i uređenjem međunarodnog prava mora postajala je sve veća. Zamisao o uvođenju gospodarskog pojasa u međunarodno pravo mora izložio je prvi put predstavnih Venezuele Aguilar u Odboru za miroljubivu uporabu morskog i oceanskog dna izvan granica nacionalne jurisdikcije tijekom 1971.¹⁴, a službeno ga je predložila Kenija, također u Odboru za morsko dno, 1972.¹⁵

¹¹ Od lat. *patrimonium*, očevina, nasljedstvo, kasnije ga zamjenjuje termin gospodarski pojas

¹² Rudolf D., *op.cit.*, (bilj. 2), str. 208.

¹³ Vidi više: *Ibid.*, str. 213.

¹⁴ Odbor je osnovan 1967. na inicijativu Malte u krilu UN-a te je, nakon donošenja Deklaracije o načelima kojima se uređuju morsko dno i podzemlje izvan granica nacionalne jurisdikcije 1970., dobila zadatak da pripremi konferenciju i izradi nacrt pravila režima podmorja izvan granica nacionalne jurisdikcije

¹⁵ Rudolf D., *op.cit.*, (bilj. 2), str. 214.

Na Trećoj konferenciji Ujedinjenih Naroda o pravu mora (UNCLOS III)¹⁶, koja je trajala od 1973. do 1982. postignut je napokon konsenzus o širini teritorijalnog mora te je uveden novi morski pojas - isključivi gospodarski pojas. Konvencija Ujedinjenih Naroda o pravu mora usvojena je 1982. godine¹⁷, a stupila je na snagu 1994. Danas ima 168 stranaka,¹⁸ među kojima je i Republika Hrvatska.

Bitno je napomenuti da je, s obzirom na bogatu praksu država i postojeću pravnu svijest (*opinio iuris*), gospodarski pojas dio međunarodnog običajnog prava, stoga zajamčuje prava i nalaže obveze svim državama članicama međunarodne zajednice neovisno o stupanju na snagu Konvencije.¹⁹ Za godinu njegova nastanka kao instituta pozitivnog prava sa sigurnošću možemo uzeti 1976. kada su neke razvijene pomorske zemlje proširile svoju jurisdikciju do 200 milja i kad je prestao svaki otpor uvođenju tog pojasa.²⁰

3. ODREĐENJE POJMA ISKLJUČIVOG GOSPODARSKOG POJASA

Sukob između teritorijalista, odnosno država koje su branile koncepciju 200 milja široka teritorijalnoga mora i pobornika sloboda otvorenog mora, odnosno država koje su zagovarale pravni status gospodarskog pojasa poput onoga koje ima otvoreno more, okončan je kompromisom: gospodarski pojas nije dio teritorijalnog mora obalne države, a nije ni dio otvorenog mora, već je *genus tertii*.²¹ Konvencija o pravu mora definira isključivi gospodarski pojas kao “područje koje se nalazi izvan teritorijalnog mora i uz njega, podvrgnuto posebnom pravnom režimu”²², tj. režimu *sui generis*. Budući da isključivi gospodarski pojas nije dio teritorijalnog mora, odnosno državnog područja, obalna država nema suverenost nad tim prostorom. Iako u njemu ima znatno užu vlast negoli u svome teritorijalnom moru, obalna država u ovom pojasu ima veoma važna suverena prava i jurisdikciju, i to u prvom redu u pogledu tzv. “resursnih prava”. Slobode otvorenog mora u tome pojasu su ograničene i

¹⁶ Od engleskog naziva United Nations Convention on the Law of the Sea

¹⁷ Konvencija Ujedinjenih naroda o pravu mora, Narodne novine, Međunarodni ugovori, dalje: NNMU 9/2000.

¹⁸ https://treaties.un.org/pages/ViewDetailsIII.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXI-6&chapter=21&Temp=mtdsg3&clang=_en (20.03.2023.)

¹⁹ Rudolf D., *op.cit.*, (bilj. 2), str. 216.

²⁰ Degan, V.Đ., Međunarodno pravo mora u miru i oružanim sukobima, Rijeka, 2002., str. 58.

²¹ Rudolf D., *op.cit.*, (bilj. 2), str. 217.

²² Čl.55.

ostvaruju se u mjeri u kojoj su kompatibilne s pravima obalne države koja joj pripadaju, pri čemu se uvažavaju i interesi ostalih država kada je to moguće.

Isključivi gospodarski pojas država ne stječe *ab initio*, samim svojim nastankom, niti *ipso facto*, samim time što je obalna. Gospodarski pojas obalna država mora proglasiti. U Konvenciji ne postoji odredba o roku u kojem bi obalna država morala proglasiti svoj isključivi gospodarski pojas, što znači da to pravo države ne može zastarjeti.

4. DOSEG ISKLJUČIVOG GOSPODARSKOG POJASA

Isključivi gospodarski pojas ne smije se prostirati preko 200 morskih milja od polaznih crta od kojih se mjeri širina teritorijalnog mora (čl.57.). Dakle, ako obalna država ima teritorijalno more u širini od 12 morskih milja, prostor pod pravnim režimom gospodarskog pojasa može zauzimati širinu 188 milja. Primjena kriterija udaljenosti najviše je pogodovala tzv. oceanskim zemljama (SAD, Kanada, Meksiko), a najviše su profitirale male otočne države na oceanima (pr. Sejšeli, Solomonski otoci), dok su zemlje bez izlaza na more, kao i one s kratkom obalom (Slovenija, Jordan, Bosna i Hercegovina) u preraspodjeli morskih dobara izgubile mogućnost sudjelovanja.²³ Iako je režim isključivog gospodarskog pojasa ustanovljen na inicijativu država u razvoju, najveće prostore pod tim režimom dobile su industrijski razvijene zemlje. Kriterij udaljenosti, koji se temelji isključivo na geografskom položaju, nije doveo do očekivane pravednije raspodjele morskih dobara.²⁴

4.1. ISKLJUČIVI GOSPODARSKI POJAS OTOKA

Konvencija o pravu mora omogućava i da se isključivi gospodarski pojas može odrediti uz svaki otok²⁵ kojeg definira kao „prirodni dio kopna, okružen vodom, koji je suh za visoke vode“ (čl. 121. st. 1.). Stijene na kojima nije moguć ljudski boravak ili samostalni gospodarski život nemaju ni isključivi gospodarski pojas, ni epikontinentalni pojas (čl. 121. st. 3.). Time se nastojala izbjeći mogućnost da države proglašavaju gospodarski pojas oko vrlo malih otoka.

²³ Vokić Žužul, M., Republika Hrvatska i isključivi gospodarski pojas, Zagreb, 2003., str. 26.-27.

²⁴ *Ibid.*

²⁵ Teritorijalno more, vanjski pojas, isključivi gospodarski pojas i epikontinentalni pojas otoka određuju se prema odredbama Konvencije koje se primjenjuju na druga kopnena područja. (čl. 121. st. 2.)

Budući da Konvencija prilikom definiranja otoka nije pobliže odredila kriterij veličine i s obzirom na nejasan kriterij mogućnosti ljudskog boravka i samostalnog gospodarskog života, u zakonodavstvima pojedinih država određeni su golemi prostori gospodarskih pojasa oko vrlo malih i udaljenih otoka u oceanima. Primjerice, zahvaljujući otocima Guadeloupe, Martinique, Reunion i dr., Francuska ima drugi po veličini gospodarski pojas u svijetu.²⁶ Iz tog razloga su u suvremenim međunarodnim odnosima izbili brojni međudržavni sporovi o suverenosti nad pojedinim otocima (u britansko-francuskom sporu npr. Međunarodni je sud presudio 1953. da skupine otočića u Engleskom kanalu Minquiers i Ecrehos pripadaju Velikoj Britaniji), a za neka otočja (npr. argentinsko-britanski oružani sukob zbog Falkanda 1983.) države su se i oružano sukobljavale.²⁷ Zanimljiv je i primjer Japana, koji je podigao čelično-betonske prstenove oko otočića Okino Tori Shima u Pacifiku 1988., kako bi spriječio njihovu eroziju, odnosno nestanak tijekom vremena, a upravo zahvaljujući tim otočićima Japan polaže pravo na prostor od približno 400 tisuća četvornih kilometara mora iznimno bogata ribom.²⁸

4.2. RAZGRANIČENJE ISKLJUČIVIH GOSPODARSKIH POJASEVA

Obalna država koja proglasi isključivi gospodarski pojas morat će utvrditi granice tog pojasa s državom s kojom graniči na obali i s državom čije obale leže sučelice njezinima, ako između njih nema dovoljno morskog prostora da obje odrede gospodarske pojaseve do udaljenosti koje su same odredile, a u granicama dopuštenima međunarodnim pravom.

Nasuprot grupi koja je branila stav o crti sredine (ekvidistanca) kao temelju razgraničenja, skupina zemalja pobornika pravičnih načela smatrala je da takvo razgraničenje često nije pravično, osobito radi zemljopisnih okolnosti.²⁹ Tvrdnja Međunarodnog suda u sporu o razgraničenju epikontinentalnog pojasa u Sjevernom moru da crta sredine nije običajno pravno pravilo, već da se treba držati načela pravičnosti, bitno je utjecala na rasprave o razgraničenju isključivog gospodarskog pojasa na Trećoj konferenciji Ujedinjenih naroda o pravu mora.³⁰ Prema Konvenciji, koja je iznjedrila kompromisno rješenje, razgraničenje bi se trebalo ostvarivati sporazumom na temelju međunarodnog prava, kako je ono navedeno u članku 38.

²⁶ Vokić Žužul, M., *op.cit.* (bilj. 25), str. 29.

²⁷ Rudolf D., *op.cit.*, (bilj. 2), str. 72.

²⁸ Vokić Žužul, M., *op.cit.* (bilj. 25), str. 31.

²⁹ *Ibid.*, str. 98.

³⁰ Andrassy, J., Bakotić, B., Seršić, M., Vukas, B., *Međunarodno pravo 1*, Zagreb, 2010., str. 242.

Statuta Međunarodnog suda, radi postizanja pravičnog rješenja (čl. 74. st. 1.). Time nije propisan niti jedan objektivan i uopćen kriterij razgraničenja, stoga proizlazi da nema međunarodno priznate granice sve dok nema sporazuma. V. Đ. Degan skreće pozornost na pravnu prazninu u toj odredbi, koja uzrokuje stanje pravne nesigurnosti na moru, jer njome nije predviđeno rješenje situacije u kojoj jedna od obalnih država u uskom moru jednostrano proglasi svoj isključivi gospodarski pojas, a njoj susjedne države nemaju tu namjeru ili se tome proglašenju niti ne protive.³¹ Budući da nema propisa o tome do koje crte može protegnuti svoj gospodarski pojas, krajnja granica gospodarskog pojasa obalne države koja ga prva proglasi, ili neće biti određena, ili će ostati međunarodnopravno nepriznata sve dok se i druge susjedne države ne odluče proglasiti taj pojas, a zatim sklopiti sporazum o razgraničenju.³²

Dok se ne postigne sporazum, propisana je obveza država da učine napore kako bi zaključile privremene aranžmane praktične prirode i kako ne bi u tom prijelaznom razdoblju ugrozile ili omele postizanje konačnog sporazuma, s time da takvi privremeni aranžmani neće štetiti konačnom razgraničenju (čl. 74. st. 3.). U slučaju da se sporazum ne može postići u razumnom roku, države bi trebale pokrenuti jedan od postupaka mirnog rješavanja sporova, koji su predviđeni u dijelu XV. Konvencije (čl. 74. st. 2.). Države mogu pri potpisivanju ili obvezivanju Konvencijom, a i u svakom kasnijem trenutku, pisanom izjavom izabrati nadležnost Međunarodnog suda za pravo mora, Međunarodnog suda u Haagu, arbitražnog suda ustanovljenog u skladu s Prilogom VII, ili posebnog arbitražnog suda ustanovljenog u skladu s Prilogom VIII. (čl. 287.). Međutim, postupci koji povlače obvezujuće odluke o razgraničenju mogu se primijeniti samo ako su obje susjedne države stranke Konvencije te ako jedna od njih nije prilikom potpisivanja, ratificiranja ili pristupanja Konvenciji pismeno izjavila da izuzima od obveznog rješavanja sporove vezane uz razgraničenje morskih prostora (čl. 298. st. 1.).

Većina država koje su uspostavile isključive gospodarske pojaseve u svoje su zakone unijele i propise o njihovu razgraničenju. Tako primjerice zakoni Ukrajine, Meksika i Venezuele predviđaju da se razgraničenje gospodarskih pojaseva obavlja temeljem sporazuma, dok propisi Barbadosa, Tanzanije i Komorskih Otoka predviđaju da će, u slučaju nepostojanja sporazuma, granica biti crta sredine ili ekvidistance, a Solomonski Otoci i Novi Zeland navode crtu sredine

³¹ Degan, V.Đ., *op.cit.* (bilj. 21), str. 296.

³² Degan, V.Đ., O granicama na prostorima mora, morskog dna i podzemlja, *Uporedno pomorsko pravo*, 1991., br. 131-132, str. 205.

kao jedinu metodu razgraničenja.³³ U deklaraciji Ujedinjenih Arapskih Emirata iz 1980. određeno je da je vanjska granica epikontinentalnog pojasa ujedno i vanjska granica isključivog gospodarskog pojasa, a u slučaju da ugovor o razgraničenju epikontinentalnog pojasa nije zaključen, vanjska granica gospodarskog pojasa biti će crta sredine.³⁴ Iz navedenih primjera možemo zaključiti kako se još nije formirala opća praksa prihvaćena kao pravo, iako je sporazum kao temelj razgraničenja, uz crtu sredine, najšire prihvaćena solucija razgraničenja.

5. KONKURENCIJA MORSKIH POJASEVA NA ISTOM PROSTORU MORA

5.1. ISKLJUČIVI GOSPODARSKI POJAS I EPIKONTINENTALNI POJAS

Ustanovljeni morski pojasevi ponekad nisu jasno odjeljeni u smislu da u nekim slučajevima može doći do preklapanja dvaju režima na istom morskom prostoru. To je najbolje vidljivo u odnosu proglašenog isključivog gospodarskog pojasa i epikontinentalnog pojasa, kojeg obalna država ima *ipso facto*. Dok država ne proglasi isključivi gospodarski pojas, ona ostvaruje na morskom dnu i podzemlju tog područja suverena prava temeljem režima epikontinentalnog pojasa, a morska površina i stup morske vode iznad njega ostaju u međunarodnopravnom smislu otvoreno more. Proglašenjem isključivog gospodarskog pojasa obalna država stječe, između ostalog, i “suverena prava radi istraživanja i iskorištavanja, očuvanja i gospodarenja živim i neživim prirodnim bogatstvima voda nad morskim dnom i onih morskog dna i njegova podzemlja” (čl. 56.), pa zaključujemo kako gospodarski pojas obuhvaća morsko dno i podzemlje, stup morske vode i površinu mora. Kako su morsko dno i podzemlje već regulirani režimom epikontinentalnog pojasa, a odnosi se također na podmorje do 200 milja od polaznih crta, tu primjenu dvaju međunarodnopravnih režima na istom prostoru i glede istih pitanja (gospodarskih djelatnosti, zaštite okoliša, umjetnih uređaja i dr.) neki autori smatraju “apsurdnim stanjem do kojeg je doveo novi razvoj prava mora”.³⁵ V. Ibler smatra da je usvajanjem isključivog gospodarskog pojasa kao instituta otvorena mogućnost odustanka od epikontinentalnog pojasa, jer sva prava koja pripadaju obalnoj državi temeljem instituta epikontinentalnog pojasa država ima i u isključivom gospodarskom pojasu.³⁶ Bitno je

³³ Vokić Žužul, M., *op.cit.* (bilj. 25), str. 102.

³⁴ *Ibid.* str. 103.

³⁵ Andrassy, J., Bakotić, B., Seršić, M., Vukas, B., *op.cit.* (bilj. 35), str. 244.

³⁶ Ibler, V., *Međunarodno pravo mora i Hrvatska*, Zagreb, 2000., str.77.

ponovno napomenuti kako država ima ta prava samo ako i kada proglasi isključivi gospodarski pojas. Neki stručnjaci su predlagali sintezu ta dva pojasa u jedinstveni pojas, u maksimalnoj širini od 200 milja.³⁷ Postavlja se pitanje bi li takav spektar prava u tom pojasu država imala *ipso facto* ili tek proglašenjem, a i ponovno iznalaženje konsenzusa oko novog režima ne bi bio jednostavan zadatak. V. Đ. Degan smatra “da obalna država, koja proglasi isključivi gospodarski pojas, njime asimilira svoj epikontinentalni pojas do širine od 200 milja od polazne crte”.³⁸ Konvencija o pravu mora kumulaciju tih dvaju režima “rješava” odredbom da se prava što pripadaju obalnoj državi u isključivom gospodarskom pojasu, a odnose se na morsko dno i podzemlje, ostvaruju u skladu s dijelom VI. Konvencije, kojim je reguliran režim epikontinentalnog pojasa (čl. 56. st. 3.). Preostali tekst Konvencije kojim se regulira isključivi gospodarski pojas (osim glede podizanja umjetnih otoka, uređaja i naprava, što se pretežito obavlja radi iskorištavanja morskog dna i njegova podzemlja) isključivo regulira djelatnosti u tome pojasu iznad morskoga dna, dok dio VI., koji se odnosi na epikontinentalni pojas, uopće ne spominje morsko dno i podzemlje isključivog gospodarskog pojasa, stoga se njegovi propisi odnose i na te prostore. To uređenje može dati za pravo onim znanstvenicima koji smatraju da epikontinentalni pojas i po Konvenciji iz 1982. obuhvaća čitavo morsko dno i podzemlje izvan vanjske granice teritorijalog mora, a da gospodarski pojas stvarno obuhvaća samo more iznad epikontinentalnog pojasa do širine od 200 milja od polazne crte.³⁹ Čini nam se najpravičnije zaključiti, imajući na umu čl. 68. i 77. Konvencije koji se odnose na vrste od dna, da morsko dno do 200 morskih milja nakon proglašenja isključivog gospodarskog pojasa ima status isključivog gospodarskog pojasa, a da se na njemu primjenjuje režim epikontinentalnog pojasa (v. detaljnije dalje pod 7.1.3.).

Većina država uspostavila je jedinstvenu granicu pri razgraničenju epikontinentalnog i isključivog gospodarskog pojasa sa susjednim državama, ali bitno je napomenuti kako ne postoji međunarodnopravno pravilo koje bi zabranjivalo razdvajanje te jedinstvene granice, što je Međunarodni sud pravde ustvrdio u slučaju Gulf of Mine 1984.⁴⁰

³⁷ Vokić Žužul, M., *op.cit.* (bilj. 25), str. 21.

³⁸ Degan, V.Đ., *op.cit.* (bilj. 1), str. 105.

³⁹ Degan, V.Đ., *op.cit.* (bilj. 21), str. 59.

⁴⁰ Demilitation of the Maritime Boundary in the Gulf of Maine Area, 1984, , International Court of Justice, Reports of Judgements, Advisory Opinions and Orders, (dalje: ICJ Reports) 245,294, para. 26. i 27.

5.2. ISKLJUČIVI GOSPODARSKI POJAS I VANJSKI POJAS

Do preklapanja dvaju međunarodnopravnih režima na istom prostoru može doći i u slučaju da država, uz gospodarski pojas, proglasi i vanjski pojas, koji se ne može prostirati preko 24 morskih milja od polaznih crta od kojih se mjeri širina teritorijalnog mora (čl. 33.). U tom pojasu obalna država ima prava provedbe nadzora, sprječavanja i kažnjavanja povrede carinskih, fiskalnih, useljeničkih ili zdravstvenih zakona i drugih propisa na svom području ili u svom teritorijalnom moru (čl. 33.). Konvencijom iz 1982. primjena režima vanjskog pojasa protegnuta je na morsko dno u pogledu nadzora obalne države nad prometom arheološkim i povijesnim predmetima nađenima u moru (čl. 303.). U svim ostalim pitanjima u vanjskom pojasu primjenjuje se režim prostora koji se nadovezuje na teritorijalno more obalne države. Tako će se vanjski pojas kod nekih država i dalje nalaziti u otvorenom moru, kod drugih će biti u gospodarskom pojasu, a ako obalna država odredi uži gospodarski pojas od vanjskog pojasa, on bi se samo djelomično preklapao s isključivim gospodarskim pojasom, dok bi njegov vanjski dio bio u otvorenom moru.

6. PRAVA OBALNE DRŽAVE

U isključivom gospodarskom pojasu obalna država u nekim aspektima ima suverena prava, a u drugom jurisdikciju. Prema čl. 50. Konvencije u isključivom gospodarskom pojasu obalna država ima sljedeća prava: suverena prava radi istraživanja i iskorištavanja, očuvanja i gospodarenja živim i neživim prirodnim bogatstvima voda nad morskim dnom i onih morskog dna i njegova podzemlja, te glede drugih djelatnosti radi gospodarskog istraživanja i iskorištavanja pojasa, kao što je proizvodnja energije korištenjem vode, struja i vjetrova, a također i jurisdikciju glede podizanja i upotrebe umjetnih otoka, uređaja i naprava, znanstvenog istraživanja mora, zaštite i očuvanja morskog okoliša te druga prava i dužnosti predviđene u ovoj Konvenciji.

7. SUVERENA PRAVA OBALNE DRŽAVE

7.1. GOSPODARENJE ŽIVIM MORSKIM BOGATSTVIMA

U pogledu živih i neživih bogatstava obalna država ima suverena prava koja samo ona može vršiti i, u pravilu, može isključiti druge države. Prema Konvenciji (čl. 56. st. 1.) obalna

država ima suverena prava radi istraživanja i iskorištavanja, očuvanja i gospodarenja živim i neživim prirodnim bogatstvima nad morskim dnom i onih morskog dna i njegova podzemlja, te glede drugih djelatnosti radi gospodarskog istraživanja i iskorištavanja pojasa, kao što je proizvodnja energije korištenjem vode, struja i vjetrova.

Ipak, ovo pravo obalne države nije neograničeno. Obalna država određuje dopustivi ulov živih bogatstava u svom isključivom gospodarskom pojasu (čl. 61. st. 1.), međutim ako ona nije u mogućnosti izloviti cjelokupnu količinu dopustive lovine, morat će nekim kategorijama država omogućiti pristup višku putem sporazuma ili drugih aranžmana (čl. 62. st. 2.). To će morati dopustiti državama iz iste regije ili subregije, koje su neobalne ili u nepovoljnom zemljopisnom položaju te nerazvijene ili u razvoju (v. više *infra* 7.1.1.). Dopustivi ulov podrazumijeva, prema definiciji Odjela za ribarstvo Organizacije Ujedinjenih naroda za prehranu i poljodjelstvo (FAO), ulov ostvaren u određenoj godini koji na najbolji način omogućuje ostvarivanje ciljeva gospodarenja ribljim bogatstvima, to jest dugotrajan optimalni ulov.⁴¹ Obalna država određuje vrste, starost, veličinu ribe, kvote, sezonu i područje ribolova, tipove, veličinu ribarskih brodova i alata, a državljani drugih zemalja koji ribare u isključivom gospodarskom pojasu dužni su držati se svih mjera i propisa obalne države (čl. 62. st. 4.). S obzirom da je utvrđivanje dopustivog ulova i vlastitih ribolovnih kapaciteta diskrecijsko prave države, za pretpostaviti je da će se iste te države voditi primarno vlastitim interesima. Dužnost je države da prilikom određivanja dopustivog ulova osigura optimalno iskorištavanje živih bogatstava u svom isključivom gospodarskom pojasu, odnosno da spriječi ugrožavanje održavanja istih prekomjernim iskorištavanjem odgovarajućim mjerama za očuvanje i gospodarenje (čl. 61. st. 2.). Takvim je mjerama ujedno svrha da se održavaju ili obnavljaju populacije lovljenih vrsta na razinama koje mogu osigurati najviši održivi prinos, određen relevantnim ekološkim i gospodarskim činiteljima, uključujući gospodarske potrebe obalnih ribarskih zajednica i posebne potrebe država u razvoju te vodeći računa o načinu ribolova, međuovisnosti ribljih naselja i svim općenito preporučenim subregionalnim, regionalnim ili svjetskim međunarodnim minimalnim standardima (čl. 61. st. 3.). D. Rudolf pojam najvišeg održivog prinosa objašnjava kao količinski najpovoljniji ulov koji u najvećoj mjeri zadovoljava gospodarske potrebe, a ne ugrožava održavanje i reprodukciju živih bića u moru.⁴² U svijetu, koncepti „dopustivog ulova“ i

⁴¹ Prema: Vokić Žužul, M., *op.cit.* (bilj. 25), str. 41.

⁴² Rudolf, D., Enciklopedijski rječnik međunarodnog prava mora, Split, 1989., str. 202.

„optimalnog iskorištavanja“ pojavili su se najprije u Dekretu o proglašenju gospodarskog pojasa Kube, zakonima Venezuele i Hondurasa.⁴³

Prilikom pružanja pristupa višku drugim državama obalna država mora voditi računa i o potrebi svođenja na najmanju moguću mjeru gospodarskih poremećaja u državama čiji su državljani uobičajeno ribarili u tome pojasu ili koje su znatno pridonijele istraživanju i identificiranju ribljih naselja (čl. 62. st. 3.). U okviru Europske unije ribolov je prešao u djelokrug njezine isključive nadležnosti.⁴⁴ Svake se godine Uredbom određuju maksimalne kvote izlova ribe u tzv. ribarskim vodama Zajednice za svaki pojedini sektor, a svaka država dobiva nacionalnu kvotu kojom je određen prostor ribolova, vrsta i količina ribe koju u tom području može izloviti.

7.1.1. Povlašteni položaj neobalnih država i država u nepovoljnom geografskom položaju

Spomenuli smo da Konvencija posebno izdvaja određene države koje obalna država mora primarno imati na umu prilikom pružanja pristupa višku ulova. Nerazvijene ili zemlje u razvoju, koje su neobalne države ili države u nepovoljnom geografskom položaju imaju prvenstveno pravo sudjelovanja, na pravičnoj osnovi, u iskorištavanju viška dopustivog ulova u gospodarskim pojasevima država u istoj regiji ili subregiji, vodeći računa o relevantnim gospodarskim i geografskim okolnostima svih zainteresiranih država te o odredbama o očuvanju i iskorištavanju živih bogatstava (čl. 69. i čl. 70.). Neobalna država prema čl. 124. Konvencije razumijeva državu koja nema morsku obalu, dok su države u nepovoljnom geografskom položaju obalne države, uključujući obalne države na zatvorenim ili poluzatvorenim morima, koje njihov geografski položaj čini, glede dovoljne opskrbe ribom za prehrambene potrebe njihova stanovništva ili dijela stanovništva, ovisnima o iskorištavanju živih bogatstava isključivih gospodarskih pojaseva drugih država u subregiji ili regiji, kao i obalne države koje ne mogu imati vlastiti isključivi gospodarski pojas (čl. 70. st. 2.). Uvjeti i način sudjelovanja tih država utvrđuju se dvostranim, subregionalnim ili regionalnim sporazumima. Pri tome zainteresirane države moraju voditi računa o utjecaju tih sporazuma na ribarske zajednice i ribarsku industriju obalne države. Čak i kada se ribolovni kapacitet obalne države približi stupnju razvijenosti koji joj omogućuje

⁴³ Vokić Žužul, M., *op.cit.* (bilj. 25), str. 41.

⁴⁴ Temeljni propis kojim se regulira zajednička ribarska politika EU i način korištenja ribljih resursa je Uredba Vijeća br. 3760/92 od 20. prosinca 1992. o uspostavi sustava Zajednice za ribarstvo i marikulturu

iskorištavanje cjelokupnoga dopustivog ulova živih bogatstava, obalna država i navedene države u povlaštenom režimu iz iste regije ili subregije surađuju radi zaključivanja aranžmana kojima obalna država dopušta sudjelovanje istima u iskorištavanju živih bogatstava isključivih gospodarskih pojaseva obalnih država te subregije ili regije (čl. 69. st. 3.). I u ovom slučaju prilikom sklapanja sporazuma potrebno je voditi računa o gore navedenim čimbenicima i okolnostima (čl. 69. st. 3. i čl. 70. st. 4.). Neće sve neobalne države i države u nepovoljnom geografskom položaju imati ista prava. Konvencija radi distinkciju s obzirom na to jesu li to razvijene ili države u razvoju, pa tako propisuje da su razvijene neobalne države i razvijene države u nepovoljnom geografskom položaju ovlaštene sudjelovati u iskorištavanju živih bogatstava jedino u isključivim gospodarskim pojasevima razvijenih obalnih država iz iste subregije ili regije (čl. 69. st. 4. i čl. 70. st. 5.). Kako bi se spriječilo da za obalnu državu, prilikom davanja pristupa višku navedenim državama, nastane znatnija šteta, obalne države čije je gospodarstvo pretežno ovisno o iskorištavanju živih bogatstava njihova isključivoga gospodarskog pojasa (primjerice Island) neće niti morati omogućiti pristup višku (čl. 71.). Onemogućavanje postupanja suprotnih svrsi prethodnih odredaba postiže se odredbom da se prava iskorištavanja živih bogatstava koja se daju neobalnim i država u nepovoljnom geografskom položaju ne smiju ni izravno ni neizravno prenositi trećim državama ili njihovim državljanima najmom ili licencom, zasnivanjem zajedničkih pothvata ili bilo kojim drugim načinom s učinkom takva prijenosa, osim ako se zainteresirane države drugačije dogovore. Države mogu tražiti i dobiti tehničku ili financijsku pomoć od trećih država ili međunarodnih organizacija radi lakšeg ostvarivanja prava, ali samo pod uvjetom da to nema učinak prenošenja prava (čl. 72.).

7.1.2. Racionalno gospodarenje nekim vrstama živih morskih organizama

U pogledu određenih vrsta živih organizama Konvencija propisuje za obalnu državu dodatna ograničenja, odnosno dužnosti racionalnog gospodarenja tim vrstama. Prvenstveno je riječ o ribljim naseljima. Ako se ona nalaze u isključivim gospodarskim pojasevima dviju ili više obalnih država, Konvencija te države upućuje da se sporazume o mjerama koje su potrebne za osiguranje očuvanja i razvoja takvih ribljih naselja (čl. 63. st.1.). Ako se pak isto ili srodno riblje naselje nalazi u isključivom gospodarskom pojasu jedne države i u području uz njega, odnosno u otvorenom moru, o mjerama očuvanja trebale bi se sporazumijeti obalna država i države koje

love ta riblja naselja u otvorenom moru (čl. 63. st. 2.). Države mogu o navedenim mjerama pregovarati izravno ili uz pomoć odgovarajućih subregionalnih ili regionalnih organizacija (čl. 63.). Te odredbe Konvencije detaljno se razrađuju Sporazumom o primjeni odredaba Konvencije Ujedinjenih naroda o pravu mora, od 10. prosinca 1982., koje se odnose na očuvanje i gospodarenje ribljim naseljima koja se nalaze u više različitih pojasa i naselja vrlo migratornih vrsta, donesenoj 4. kolovoza 1995. u New Yorku, a u svrhu poboljšanja međudržavne suradnje, očuvanja okoliša i odgovornog ribarenja. Hrvatska je pristupila sporazumu 2013.godine.⁴⁵

Konvencija brine i o očuvanju migratornih vrsta koje su navedene u Prilogu I. Konvencije. Obalna država i druge države čiji državljani u regiji love te vrste moraju surađivati radi njihovog očuvanja i optimalnog iskorištavanja istih u čitavoj regiji, u isključivom gospodarskom pojasu i izvan njega (čl. 64.). Kada je riječ o morskim sisavcima, Konvencija daje pravo obalnim državama i međunarodnim organizacijama da zabrane, ograniče ili urede iskorištavanje morskih sisavaca strože nego što je predviđeno odredbama Konvencije (čl. 65.). Posebno se državama nalaže da moraju djelovati radi zaštite, gospodarenja i proučavanja kitova (čl. 65.). Primjerice, Australija, Velika Britanija i Sjedinjene Američke Države zabranile su lov kitova unutar zone 200 milja.⁴⁶

Konvencija regulira i naselja anadromnih (npr. losos) i katadromnih (npr. jegulja) vrsta. Glavna razlika između nevedenih vrsta je u tome što anadromne ribe svoj životni ciklus započinju u slatkoj vodi, veći dio života provode u morskoj vodi, a zatim se vraćaju u slatku vodu u mrijest, dok se katadrome ribe rađaju u morskoj vodi, veći dio života provode u slatkoj vodi, a zatim se vraćaju u morsku vodu na mrijest. Drugim riječima, radi se o vrstama ribe koje žive u zasebnom staništu od onoga u kojem su se rodile. Naime, države iz čijih rijeka potječu naselja anadromnih riba imaju prvenstveni interes i odgovornost za ta naselja (čl. 66. st. 1.). Državi porijekla povjerena je briga za očuvanjem tih naselja donošenjem prikladnih mjera za uređenje ribolova, a može utvrditi i ukupne dopustive ulove za naselja koja potječu iz njezinih rijeka nakon savjetovanja s drugim državama koje love ta naselja (čl. 66. st. 2.). Ribolov naselja anadromnih riba dopušta se, u pravilu, samo u vodama od kopna do vanjskih granica isključivih gospodarskih pojaseva. Iznimka je učinjena u korist država kojima bi to ograničenje moglo

⁴⁵ Odluka o proglašenju zakona o potvrđivanju Sporazuma o primjeni odredaba Konvencije Ujedinjenih Naroda o pravu mora od 10. prosinca 1982. koje se odnose na očuvanje i gospodarenje ribljim naseljima koja se nalaze u više različitih pojaseva i naselja vrlo migratornih vrsta riba, NNMU 7/2013-82

⁴⁶ Vokić Žužul, M., *op.cit.* (bilj. 25), str. 46.

izazvati gospodarske poremećaje, a nisu države porijekla. (čl. 66. st. 3. t. a). O ribolovu izvan vanjskih granica isključivoga gospodarskog pojasa, zainteresirane se države savjetuju radi postizanja sporazuma o načinima i uvjetima takva ribolova (čl. 66. st. 3.). U slučajevima kada naselja anadromnih riba migriraju u vode ili kroz vode od kopna do vanjskih granica isključivoga gospodarskog pojasa države koja nije država porijekla, ta će država surađivati s državom porijekla radi očuvanja i gospodarenja takvim ribljim naseljima (čl. 66. st. 4.). Za gospodarenje katadromnim vrstama odgovorna je obalna država u čijim vodama one provode veći dio svog životnog ciklusa i dužna je osigurati migratornim ribama ulazak u te vode i izlazak iz njih (čl. 67. st. 1.). Katadromne se vrste love isključivo u vodama koje se nalaze od kopna do vanjskih granica isključivoga gospodarskog pojasa, a kada se lovi u isključivim gospodarskim pojasevima, ribolov podliježe odredbama Konvencije o ribolovu u isključivom gospodarskom pojasu (čl. 67. st. 2.). Ako katadromne ribe migriraju kroz isključivi gospodarski pojas druge države, racionalno gospodarenje tim vrstama uredit će se sporazumom države u čijem gospodarskom pojasu borave i države kroz čiji gospodarski pojas prolaze (čl. 67. st. 3.).

7.1.3. Gospodarenje vrstama od dna, rudnim i drugim neživim bogatstvima

Prema članku 68., dio Konvencije koji uređuje režim prirodnih bogatstava isključivog gospodarskog pojasa ne primjenjuje se na vrste od dna. Vrste od dna su bića koja su, u stadiju u kojem se mogu loviti, bilo nepomična na morskom dnu ili ispod njega ili su nesposobna pomicati se ako nisu u stalnom fizičkom dodiru s morskim dnom ili podzemljem (primjerice: alge, koralji, spužve, školjke, neke vrste rakova (čl. 77. st. 4.)). Razlog tome je što se već ranije odredbama o epikontinentalnom pojasu konstatiralo da obalna država ima u tom pojasu suverena prava radi njegova istraživanja i iskorištavanja njegovih prirodnih bogatstava, a koja obuhvaćaju rudno i drugo neživo bogatstvo morskog dna i podzemlja, kao i živa bića koja pripadaju vrstama od dna (čl. 77. st. 1.). Ta prava su isključiva, što znači da čak i ako obalna država ne iskorištava prirodna bogatstva na tom području, nitko drugi to ne bi smio bez njenog izričitog pristanka (čl. 77. st. 2.). Posljedica te odredbe je da se na vrste od dna ne primjenjuju odredbe o višku dopustivog ulova.

Glede neživih prirodnih bogatstava gospodarskog pojasa ne postoje nikakva ograničenja suverenih prava obalne države.

8. JURISDIKCIJA OBALNE DRŽAVE

8.1. JURISDIKCIJA GLEDE PODIZANJA I UPOTREBE UMJETNIH OTOKA, UREĐAJA I NAPRAVA

U isključivom gospodarskom pojasu obalna država ima isključivo pravo graditi, dopuštati i uređivati izgradnju, rad i upotrebu umjetnih otoka, uređaja i naprava za svrhe predviđene u članku 56. i za druge gospodarske svrhe te uređaja i naprava koji mogu ometati ostvarivanje prava obalne države u pojasu (čl. 60. st. 1.). Iako za te tri vrste umjetnih objekata na moru nisu propisana istvojetna pravila, Konvencija ih nije definirala niti međusobno razgraničila. Umjetni otok, prema D. Rudolfu, obuhvaća umjetne tvorevine na moru koje se mogu upotrebljavati u različite svrhe: umjetni gradovi, umjetni otoci za odlaganje zagađivačke industrije, udaljene baze ribarskih brodova na plutajućim ili o morsko dno pričvršćenim platformama, umjetne otoke s postrojenjima za proizvodnju energije, pristaništa, terminale na moru u blizini obale, istraživačke stanice, otoke za vojne potrebe itd.⁴⁷ Unatoč mogućnosti da definiramo umjetne otoke, i dalje ostaje neriješeno pitanje razgraničenja naprava i uređaja. Ono što im je svima zajedničko jest da nemaju pravni položaj otoka, stoga nemaju vlastitoga teritorijalnog mora i njihovo postojanje ne utječe na određivanje granica teritorijalnog mora, isključivoga gospodarskog pojasa ili epikontinentalnog pojasa, bez obzira na dimenzije i svrhu (čl. 60. st. 8.). Trećim državama ostavljena je mogućnost da samostalno izgrađuju i upotrebljavaju samo uređaje i naprave koji ne služe u gospodarske svrhe, niti ometaju ostvarivanje prava obalne države u njenom gospodarskom pojasu. Moguće je da treće države uspostave uređaje i naprave koje služe i u vojne svrhe, s obzirom da to Konvencijom nije zabranjeno. Međutim, obalna država ima isključivu jurisdikciju nad svim umjetnim otocima, uređajima i napravama (bilo da ih je ona izgradila, bilo daje dozvolila njihovu izgradnju), uključujući jurisdikciju glede carinskih, fiskalnih, zdravstvenih, sigurnosnih i useljeničkih zakona i drugih propisa (čl. 60. st. 2.).

Većina država koje su uspostavile isključivi gospodarski pojas svojim zakonima su uredile pitanja umjetnih konstrukcija na moru kojima su znatno proširile prava obalne države. Primjerice, Vlada Brazila zauzela je stav da u gospodarskom i epikontinentalnom pojasu obalna država ima isključivo pravo podizanja, dopuštanja i uređivanja gradnje, rada i upotrebe svih vrsta

⁴⁷ Rudolf, D., *op.cit.* (bilj. 50), str. 421.

uređaja i naprava, bez izuzetaka i neovisno o njihovoj naravi i svrsi, dok je u deklaraciji Urugvaja navedeno da Konvencija ne daje pravo niti jednoj državi da gradi, radi ili upotrebljava uređaje ili naprave u gospodarskom pojasu druge, niti one navedene u Konvenciji niti ikakve druge vrste, bez pristanka obalne države.⁴⁸

O izgradnji umjetnih otoka, uređaja i naprava mora se dati propisna obavijest i moraju se održavati stalna upozoravajuća sredstva o njihovoj prisutnosti. Ako su napušteni ili se više ne upotrebljavaju, svi uređaji i naprave (u ovoj odredbi ne spominju se umjetni otoci) moraju biti uklonjeni radi sigurnosti plovidbe, pri čemu se mora voditi računa o ribolovu, zaštiti morskog okoliša i pravima i dužnostima drugih država (čl. 60. st. 3.). Zbog primjene tih pravila Međunarodna pomorska organizacija usvojila je 1988. posebne smjernice i standarde, čijim se provođenjem u praksi vrlo dobro štite interesi sigurnosti plovidbe, ali se ne ocjenjuju zadovoljavajućim u pogledu očuvanja morskog okoliša i potrebe ribolova.⁴⁹ Kako bi osigurala sigurnost plovidbe i sigurnost umjetnih otoka, uređaja i naprava, obalna država ima pravo oko istih uspostaviti sigurnosne zone razumnih dimenzija, odnosno na način da one razumno odgovaraju prirodi i funkciji umjetnih otoka, uređaja i naprava i da ne prelaze udaljenost od 500 metara oko njih, mjereći od svake točke njihova vanjskog ruba. One se mogu uspostaviti i izvan navedenih ograničenja samo ako obalnu državu drugačije ovlašćuju općeprihvaćeni međunarodni standardi ili drugačije preporučuje nadležna međunarodna organizacija (čl. 60. st. 5.). Dužnost je svih brodova da poštuju tako uspostavljene sigurnosne zone i pridržavaju se općeprihvaćenih međunarodnih standarda o plovidbi u blizini umjetnih otoka, uređaja, naprava i sigurnosnih zona (čl. 60. st. 6.). Naposljetku, kako obalna država ne bi mogla neizravno ometati slobodu plovidbe koristeći se svojim pravima iz ovog dijela, propisano je da se umjetni otoci, uređaji, naprave i sigurnosne zone oko njih ne smiju se postavljati tamo gdje mogu ometati upotrebu priznatih plovidbenih putova bitnih za međunarodnu plovidbu (čl. 60. st. 7.).

8.2. JURISDIKCIJA U POGLEDU ZNANSTVENIH ISTRAŽIVANJA

Odredbe o ovoj vrsti jurisdikcije obalne države u isključivom gospodarskom pojasu sadržane su u XIII. dijelu, odsjeku 3. Konvencije, u kojem se uređuje obavljanje i promicanje znanstvenog istraživanja mora. Istovjetno je uređenje za područje epikontinentalnog i isključivog

⁴⁸ Prema: Vokić Žužul, M., *op.cit.* (bilj. 25), str. 52.

⁴⁹ *Ibid.*, str. 53.

gospodarskog pojasa, a Konvencija ne daje definiciju djelatnosti znanstvenog istraživanja unatoč tome što ga uređuje brojnim odredbama. Odredbama o znanstvenom istraživanju ponovno se pokušao postići kompromis između zahtjeva razvijenih zemalja za slobodom znanstvenih istraživanja i obalnih (uglavnom zemalja u razvoju) zemalja koje su zahtjevale da se istraživanje u morskim prostorima pod njihovom vlašću ili jurisdikcijom uvjetuje njihovim izričitim pristankom i nadzorom nad tim istraživanjima, a radi sigurnosti i zaštite ekonomskih interesa.

U skladu s navedenim, znanstveno istraživanje mora u isključivom gospodarskom pojasu obavljati se samo uz pristanak obalne države (čl. 246. st. 2.). Obalne države, u ostvarivanju svoje jurisdikcije, imaju pravo uređivati, dopuštati i obavljati znanstveno istraživanje mora u tom pojasu (čl. 246. st. 1.). U normalnim prilikama obalne države daju svoj pristanak za projekte znanstvenog istraživanja mora koje druge države ili nadležne međunarodne organizacije namjeravaju poduzeti isključivo u miroljubive svrhe i radi povećanja znanstvenih spoznaja o morskom okolišu za dobrobit cijeloga čovječanstva (čl. 246. st. 3.). Obalne države dužne su dati svoj pristanak ako postoje navedeni preduvjeti, a ne postoje opravdani razlozi za uskraćivanje pristanka. U tu svrhu, obalne države dužne su usvojiti pravila i postupke koji osiguravaju da se takav pristanak neopravdano ne odgađa ili ne uskraćuje (čl. 246. st. 3.). Konvencija propisuje da se prilike mogu smatrati „normalnima“ čak i ako ne postoje diplomatski odnosi između obalne države i države koja namjerava provesti istraživanje (čl. 246. st. 4.), a sve kako bi se onemogućilo da obalne države proizvoljno utvrđuju postojanje ili nepostojanje „normalnih“ prilika. Da bi uskraćivanje pristanka obalne države bilo opravdano, njeni odnosi s istraživačkom državom moraju biti u tolikoj mjeri poremećeni da se od nje ne može razumno očekivati da dade svoj pristanak za znanstveno istraživanje mora,⁵⁰ primjerice neposredna opasnost od oružanog sukoba u tom trenutku.

Obalne države mogu na temelju svoje slobodne ocjene uskratiti svoj pristanak za obavljanje projekta znanstvenog istraživanja mora druge države ili nadležne međunarodne organizacije u isključivom gospodarskom pojasu ili na epikontinentalnom pojasu obalne države, ako taj projekt ima izravno značenje za istraživanje i iskorištavanje prirodnih bogatstava, bilo živih bilo neživih (čl. 246. st. 5.). Također, pristanak se može uskratiti ako istraživanje uključuje bušenje u epikontinentalnom pojasu, upotrebu eksploziva ili unošenje štetnih tvari u morski okoliš,

⁵⁰ Seršić, M., Znanstveno istraživanje mora prema Konvenciji UN o pravu mora iz 1982., *Uporedno pomorsko pravo i pomorska kupoprodaja*, 1998., br. 119-120, str. 233.

podrazumijeva izgradnju, rad ili upotrebu umjetnih otoka, uređaja i naprava navedenih u člancima 60. i 80. Na isti način obalna država može postupiti ako su obavijesti o naravi i ciljevima projekta netočne, ili ako država ili nadležna međunarodna organizacija koja namjerava istraživati ima neizvršene obveze prema obalnoj državi iz prijašnjeg istraživačkog projekta (čl. 246. st. 5.). No, važno je napomenuti da obalna država nije ovlaštena diskrecijski ocjenjivati spada li predloženo znanstveno istraživanje u okvire nekog od slučajeva iz stavka 5. jer to podliježe objektivnom ocjenjivanju, na temelju podataka koje je dostavio predlagatelj projekta, a zatim obalna država sama odlučuje hoće li, unatoč tome, dozvoliti istraživanje ili uskratiti pristanak.⁵¹

U nekim slučajevima taj pristanak ne mora biti izričit, već se podrazumijeva temeljem općeg načela *qui tacet consentire videtur*. Naime, države i nadležne međunarodne organizacije koje namjeravaju poduzeti znanstveno istraživanje mora u isključivom gospodarskom pojasu obalne države, moraju toj državi najmanje šest mjeseci prije dana očekivanog početka izvođenja projekta dostaviti iscrpne podatke o namjeravanom projektu (o ciljevima, metodama, sredstvima, geografskom području, eventualnim pokroviteljima, trajanju (čl.248.)). Ako obalna država u roku od četiri mjeseca od dana kada su joj dostavljeni ti podaci ne pruži nikakav odgovor, bila to uskrata, bilo traženje dodatnih podataka ili obavijest o postojanju neizvršenih obveza, države ili nadležne međunarodne organizacije mogu započeti izvođenje projekta znanstvenog istraživanja po isteku roka od šest mjeseci od dana kada su obalnoj državi dostavljeni podaci (čl. 252.). Konvencija ovim odredbama želi spriječiti obalne države da šutnjom, odnosno nereagiranjem na obavijesti nosioca projekta onemogućuju znanstveno istraživanje mora u svom gospodarskom pojasu. Drugi slučaj presumiranog pristanka propisan je člankom 247. Konvencije. Smatra se da je obalna država, koja je članica međunarodne organizacije ili ima dvostrani sporazum s takvom organizacijom, a u čijem isključivom gospodarskom pojasu ta organizacija želi izravno izvesti projekt znanstvenog istraživanja mora, ili želi da se projekt izvede pod njezinim okriljem, dopustila izvođenje projekta, ako je ta država odobrila detaljan projekt u vrijeme kada je donesena odluka organizacije o poduzimanju projekta, ili ako želi u njemu sudjelovati, a nije izrazila nikakav prigovor u roku od četiri mjeseca od časa kad joj je organizacija priopćila projekt. U ovom slučaju može se smatrati da je obalna država dala svoj

⁵¹ *Ibid.*, str. 234.

pristanak u ranijoj fazi i na drugačiji način, konkludentno, to jest unutar međunarodne organizacije prilikom usvajanja znanstveno-istraživačkog projekta, odnosno zaključivanjem sporazuma s međunarodnom organizacijom koja je nosioc projekta, stoga ova odredba ima za cilj pojednostavljenje postupka davanja pristanka za znanstveno-istraživačke projekte s kojima se obalna država ranije već načelno suglasila.⁵²

Dužnost je država i međunarodnih organizacija koje provode istraživačke projekte u isključivom gospodarskom obalne države udovoljiti određenim uvjetima. One moraju omogućiti obalnoj državi, ako ona to želi, da sudjeluje ili da bude predstavljena u projektu, dati joj preliminarna izvješća i konačne rezultate i zaključke nakon dovršenja istraživanja, osigurati pristup svim podacima i uzorcima, ocjenu takvih podataka, uzoraka i rezultata istraživanja ili joj pomoći u njihovoj ocjeni ili tumačenju, osigurati da rezultati istraživanja, čim je to izvedivo, postanu međunarodno dostupni, obavijestiti obalnu državu o svakoj većoj promjeni u istraživačkom projektu. Ako nije drukčije dogovoreno, kad je istraživanje završeno, moraju se ukloniti uređaji ili oprema za znanstveno istraživanje koji su korišteni prilikom izvođenja projekta (čl. 249. st. 1.). Nadalje, ako obalna država dozvoli projekt, unatoč postojanju razloga radi kojih ga je ovlaštena uskratiti, ona može postaviti i dodatne uvjete ustanovljene zakonima i drugim propisima, primjerice zahtijevati naknadu od nosioca projekta, obučavanje svojih znanstvenika prije početka ili tijekom projekta i slično (čl. 249. st. 2.). Naposljetku, djelatnosti znanstvenog istraživanja mora ne smiju neopravdano ometati djelatnosti koje poduzimaju obalne države u ostvarivanju svojih suverenih prava i jurisdikcije predviđene u Konvenciji (čl. 246. st. 8.).

Većina država koje su proglasile isključivi gospodarski pojas u svoja su zakonodavstva unijele i načelne odredbe o znanstvenim istraživanjima u tom prostoru, preuzete iz Konvencije, uz izuzetak Sjedinjenih Američkih Država koje su u proklamaciji o proglašenju gospodarskog pojasa namjerno izostavile jurisdikciju u pogledu znanstvenog istraživanja „zbog interesa Sjedinjenih Država da potiču znanstveno istraživanje mora i eliminiraju nepotrebne prepreke“.⁵³

Obalna država u određenim situacijama može zahtijevati obustavu ili potpuni prestanak znanstvenog istraživanja za koje je dala pristanak. Ako se istraživačke djelatnosti ne obavljaju u skladu s podacima na kojima se temeljio pristanak obalne države ili ako se država ili nadležna međunarodna organizacija koja obavlja istraživačke djelatnosti ne pridržava odredaba članka

⁵² *Ibid.*, str. 235.

⁵³ Vokić Žužul, M., *op.cit.* (bilj. 25), str. 60.

249. Konvencije o pravima obalne države glede projekta znanstvenog istraživanja mora, ona ima pravo zatražiti obustavljanje bilo kakvih djelatnosti znanstvenog istraživanja mora koje se obavljaju u njezinom isključivom gospodarskom pojasu (čl. 253. st.1.). Čim država ili međunarodna organizacija koja istražuje udovolji uvjetima, obalna će država ukinuti naredbu o obustavljanju i dopustiti nastavak istraživanja (čl. 253. st. 5.). Međutim, ako ne udovolje tim uvjetima u razumnom roku, obalna država može zatražiti potpuni prestanak djelatnosti u svom gospodarskom pojasu (čl. 253. st. 3.). Prestanak djelatnosti može se zatražiti i ako je došlo do bitne izmjene projekta u odnosu na podatke koji su ranije bili dostavljeni obalnoj državi (čl. 253. st. 2.). Odredbe o obustavi i prekidu treba prvenstveno promatrati kao zaštitu od proizvoljnih i neopravdanih uplitanja obalne države u znanstveno-istraživačke projekte koje je odobrila.⁵⁴ Istraživački brod, u slučaju obustave ili prekida istraživanja, ne bi bio dužan napustiti gospodarski pojas jer bi tada uživao pravo slobode plovidbe, kao i ostali brodovi, niti bi ga obalna država mogla uzaptiti, osim ako ne bi odbio naređeni prestanak istraživačke djelatnosti.

8.2.1. Privilegirani položaj neobanih država i država u nepovoljnom geografskom položaju

I prilikom znanstvenog istraživanja Konvencija osigurava posebna prava neobalnim i državama u nepovoljnom geografskom položaju koje se nalaze u susjedstvu obalne države. Države i nadležne međunarodne organizacije koje su podnijele obalnoj državi projekt znanstvenog istraživanja mora, moraju ih obavijestiti o predloženom istraživačkom projektu i moraju im, nakon što je obalna država dala pristanak za predloženi projekt, dostaviti, na njihov zahtjev i kad je to prikladno, relevantne podatke o istom (čl. 254. st. 1. t. 2.). Također, na njihov zahtjev, omogućava im se sudjelovanje u predloženom projektu znanstvenog istraživanja mora, kad god je to izvedivo, u skladu s uvjetima dogovorenim za projekt između obalne države i nosioca projekta, a na njihovo traženje dostaviti će im se podaci, uzorci i rezultati istraživanja, ili će im se pomoći u njihovim vlastitim procjenama, ako to nije u suprotnosti s uvjetima koje je postavila obalna država ili s ugovorom o objavljivanju rezultata istraživanja koji su izravno važni za istraživanje i iskorištavanje prirodnih bogatstava (čl. 254. st. 4.).

⁵⁴ Seršič, M., *op.cit.* (bilj. 60), str. 237.

8.2.2. Rješavanje sporova

Za rješavanje sporova o tumačenju ili primjeni odredaba Konvencije glede znanstvenog istraživanja mora propisano je obavezno podvrgavanje sudskom ili arbitražnom postupku. Obalna država nije dužna prihvatiti podvrgavanje takvom rješavanju sporova, koji proizlaze iz ostvarivanja njenih prava ili diskrecijskog ovlaštenja u reguliranju, odobravanju ili obavljanju znanstvenog istraživanja u njenom gospodarskom pojasu. Također, isto nije dužna učiniti ako je spor nastao jer je zatražila prekid ili obustavu znanstvenog istraživanja mora u tim područjima (čl. 297. st. 2. t. a). Time države koje žele provesti znanstveno istraživanje ostaju bespomoćne. Naime, u slučaju da obalna država uskrati pristanak ili bez razloga zatraži prekid ili obustavu znanstvenog istraživanja, ne postoji mogućnost utjecaja na obalnu državu da sudjeluje u sudskom ili arbitražnom postupku, koji bi proizveli obvezujuću odluku. Takvi se sporovi mogu, na zahtjev bilo koje stranke, i bez pristanka obalne države, podvrgnuti postupku mirenja. No, on ne dovodi do obvezujuće odluke, a Komisija za mirenje ne može dovoditi u pitanje diskrecijsko ovlaštenje obalne države da uskrati pristanak za znanstveno istraživanje u svom gospodarskom pojasu (čl. 297. st. 2. t.b).

8.3. JURISDIKCIJA U POGLEDU ZAŠTITE I OČUVANJA MORSKOG OKOLIŠA

Iako je u isključivom gospodarskom pojasu zadržana sloboda plovidbe za brodove svih zastava, u pogledu zaštite i očuvanja okoliša⁵⁵ Konvencija daje obalnim državama značajna prava. Obalne države mogu donositi zakone i druge propise radi sprečavanja, smanjivanja i nadziranja onečišćenja s brodova, koji su usklađeni s općeprihvaćenim međunarodnim pravilima i standardima usvojenima preko nadležne međunarodne organizacije ili na općoj diplomatskoj konferenciji (čl. 211. st. 5.), a u određenim situacijama država može donijeti i strože propise. Ako obalna država ima opravdanih razloga vjerovati da je u određenom području potrebno prihvaćanje posebnih obvezatnih mjera radi sprečavanja onečišćenja s brodova, može taj prostor proglasiti posebnim područjem. Takvo rješenje je opravdano kada postoje priznati tehnički razlozi, u korelaciji s oceanografskim i ekološkim uvjetima u gospodarskom pojasu, njegovom

⁵⁵ Konvencija u čl. 4. st. 1. definira onečišćenje morskog okoliša kao čovjekovo izravno ili neizravno unošenje tvari ili energije u morski okoliš, uključujući estuarije, koje uzrokuje ili može prouzročiti takve pogubne posljedice kao što su šteta živim bogatstvima i životu u moru, ugrožavanje ljudskog zdravlja, ometanje pomorskih djelatnosti, uključujući ribolov i druge zakonite upotrebe mora, pogoršanje upotrebne kvalitete morske vode i umanjenje privlačnosti

upotrebom ili zaštitom njegovih bogatstava i posebnom prirodom prometa. Naravno, potrebno je prethodno provesti savjetovanje sa drugim zainteresiranim državama putem nadležne međunarodne organizacije (Međunarodna pomorska organizacija – IMO, prema engleskom nazivu International Maritime Organization), kojoj će uputiti priopćenje sa podupirućim znanstvenim i tehničkim dokazima. Ako međunarodna organizacija ustanovi da je zahtjev obalne države opravdan, obalna država će moći za to posebno područje donositi strože propise u vidu onečišćenja s brodova (čl. 211 .st. 6.).

Ovlasti obalne države u pogledu drugih mjera koje je ovlaštena provoditi veće su što je veća ugroza za njezin morski okoliš. Obalna država može zahtijevati i relevantne informacije u vezi s brodom kada ima ozbiljnih razloga vjerovati da je brod, koji plovi u njenom isključivom gospodarskom pojasu, prekršio pravila o onečišćenju, a u svrhu utvrđenja je li do prekršaja došlo (čl. 220. st. 3.). Ako je brod odbio dati informaciju, odnosno ako su informacije koje je pružio očito u suprotnosti sa stvarnom situacijom te ako okolnosti slučaja opravdavaju takav pregled, obalna država može i pregledati brod. Međutim, obalna država mora imati ozbiljnih razloga vjerovati da je počinjen prekršaj, čija je posljedica veliko ispuštanje koje je prouzročilo, ili prijeti da će prouzročiti znatno onečišćenje morskog okoliša (čl. 220. st. 5.). Zaključno, ako postoje jasni i stvarni dokazi da je posljedica gore spomenutog prekršaja ispuštanje koje uzrokuje veliku štetu ili opasnost od velike štete obali, ili povezanim interesima obalne države, ili bilo kojim bogatstvima njenog teritorijalnog mora ili gospodarskog pojasa, obalna država ovlaštena je pokrenuti postupak, uključujući zadržavanje broda, u skladu sa svojim unutrašnjim pravom (čl. 220. st. 6.). U slučaju da je brod, nakon počinjenog prekršaja, dobrovoljno uplovio u luku ili u izvanobalni terminal obalne države, obalna država može pokrenuti postupak za svako kršenje međunarodnih i nacionalnih pravila i standarda radi sprječavanja, smanjivanja i nadziranja onečišćenja s brodova, ako je prekršaj počinjen u njezinom teritorijalnom moru ili u njezinom isključivom gospodarskom pojasu (čl. 220. st. 1.).

Onečišćenja s brodova nisu jedina prijetnja zaštiti i očuvanju morskog okoliša. Važna prava obalne države ostvaruju i u pogledu zaštite svojih morskih područja od onečišćenja nastalog potapanjem svih vrsta otpadaka, posebice radioaktivnih tvari. Konvencija stoga propisuje da se potapanje u teritorijalnom moru i isključivom gospodarskom pojasu, ili na epikontinentalnom pojasu, ne smije obaviti bez prethodnog izričitog odobrenja obalne države. Ona ima pravo dopustiti, urediti i nadzirati takvo potapanje nakon primjerenog razmatranja

predmeta s drugim državama, koje, zbog svog geografskog položaja, mogu od toga imati negativnih posljedica (čl. 210. st. 5.).

Jednako tako, Konvencija nalaže državama da utvrde opća i regionalna pravila, praksu i postupke radi sprječavanja onečišćenja potapanjem (čl. 220. st. 4.). Mediteranske države još su 1976. godine, uz Konvenciju o zaštiti Sredozemnog mora od onečišćenja, usvojile i Protokol o sprječavanju onečišćenja Sredozemnog mora potapanjem s brodova i zrakoplova. Pojedine države nacionalnim propisima su znatno proširile Konvencijska ovlaštenja. Primjerice, u zakonu Bangladeša određuje se da Vlada može, u svrhu sprječavanja i kontroliranja onečišćenja mora i očuvanja ekološke ravnoteže, poduzimati mjere koje smatra prikladnima, a slično je propisano i u zakonu Obale Bjelokosti. Kako bi proširile svoje ovlasti države se mogu poslužiti i pozivanjem na odredbu Konvencije koja im omogućava da poduzimaju i provode mjere izvan teritorijalnog mora, koje su u razmjeru sa stvarnom štetom ili s opasnošću od štete, a radi zaštite njihove obale ili interesa povezanih s obalom (čl. 211. st. 1.).

9. PRAVA TREĆIH DRŽAVA U ISKLJUČIVOM GOSPODARSKOM POJASU

Nakon analize prava koja ima obalna država u isključivom gospodarskom pojasu, razmotriti ćemo koja prava imaju treće države u istom tom morskom prostoru. U prethodnom dijelu susreli smo se s nekima od njih, primjerice pravo sudjelovanja u višku ulova, sudjelovanja u znanstvenim istraživanjima i tako dalje. Sada ćemo pažnju posvetiti daljnjim Konvencijskim pravima koja uživaju treće države.

Što se tiče ostalih prava koja pripadaju trećim državama, Konvencija u čl. 58. određuje kako sve države, obalne i neobalne, uživaju, slobode plovidbe, prelijetanja i polaganja podmorskih kabela i cjevovoda navedene u članku 87. (u kojem su navedene slobode otvorenog mora), pa tu ubrajamo i slobodu izgradnje umjetnih otoka i drugih uređaja te slobodu znanstvenog istraživanja, osim slobode ribolova. Svim državama priznaju se i druge međunarodnopravno dopuštene upotrebe mora koje se tiču tih sloboda, kao što su one vezane uz iskorištavanje brodova, zrakoplova i podmorskih kabela i cjevovoda (čl. 58.). I ostala pravila režima otvorenog mora primjenjivat će se u gospodarskom pojasu (čl. 88. - 115.), i u tome je njegova sličnost s režimom otvorenog mora. Međutim, treće države ograničene su prilikom ostvarivanja navedenih sloboda. Naime, one ih mogu ostvarivati samo u mjeri u kojoj nisu nespojive s odredbama Konvencije kojima se regulira režim isključivog gospodarskog pojasa (čl. 58. st. 2.), odnosno

samo uz poštivanje prava i dužnosti koje ima obalna država, zakona i drugih propisa koje je donijela obalna država (čl. 58. st. 3.). S druge strane, i obalna država je, u ostvarivanju svojih prava i ispunjavanju svojih dužnosti u isključivom gospodarskom pojasu, dužna poštivati prava i dužnosti drugih država i postupati na način koji je u skladu s odredbama Konvencije (čl. 58. st. 2.).

Neke države uvele su u svoja zakonodavstva prava koja u njihovim gospodarskim pojasevima uživaju ostale države, a neke su kao dodatnu pretpostavku ostvarivanja tih prava uvele i poštovanje domaćih propisa. Među njima su Ukrajina, Maroko i Venezuela, dok prema zakonu Gvatemale države mogu uživati slobode plovidbe, prelijetanja i polaganja podmorskih kabela i cjevovoda. Ostale međunarodno pravno dopuštene uporabe, koje se tiču tih sloboda, ograničava sudjelovanjem predstavnika vlade Gvatemale u takvim upotrebama mora.⁵⁶ Bez obzira jesu li države štogod propisale u tom smislu, to ne bi trebalo imati utjecaja na navedena prava trećih država s obzirom da su ona sastavni dio općeprihvaćenog koncepta isključivog gospodarskog pojasa.

9.1. SLOBODA PLOVIDBE

Podsjetimo se, zadržavanje slobode plovidbe u režimu isključivog gospodarskog pojasa bio je glavni uvjet koji je trebao biti ispunjen kako bi se postigao kompromis na Trećoj konferenciji UN-a o pravu mora glede uvođenja tog morskog pojasa. Unatoč načelnoj slobodi plovidbe prema pravilima otvorenog mora, pravni režim isključivog gospodarskog pojasa može u nekim situacijama djelovati ograničavajuće i pružiti mogućnost obalnim državam da utječu na odvijanje plovidbe.

U okviru odredbi o umjetnim otocima, uređajima i napravama, navodi se dužnost svih brodova da poštuju sigurnosne zone koje određuje obalna država te da se pridržavaju općeprihvaćenih međunarodnih standarda o plovidbi u blizini tih zona i umjetnih objekata na moru (čl. 60. st. 6.). Isto tako, svi brodovi obvezni su poštivati plovne putove i sustave odijeljenog prometa koje propiše Međunarodna pomorska organizacija. Nadalje, prema čl. 58. st. 2. Konvencije, pravila režima otvorenog mora koja se odnose na brodove – o državnoj pripadnosti i pravnom položaju broda, o ostvarivanju jurisdikcije države zastave, o izuzećima

⁵⁶ Vokić Žužul, M., *op.cit.* (bilj. 25), str. 74.

ratnih javnih brodova, kao i pravila o piratstvu, sprječavanju trgovine robljem i opojnim drogama, neovlaštenom emitiranju, pravu pregleda i progona, te pravima vezanim uz zaštitu podmorskih kablova i cjevovoda – primjenjuju se u gospodarskom pojasu samo u mjeri u kojoj nisu inkompatibilni s tim dijelom Konvencije.

Ostvarivanjem prava i dužnosti obalne države temeljem XII. dijela Konvencije, koji se odnosi na zaštitu i očuvanje morskog okoliša, otvaraju se mnoge mogućnosti utjecaja na slobodu plovidbe. Naime, strani trgovački brodovi⁵⁷ dužni su u gospodarskom pojasu obalne države poštivati međunarodna pravila o suzbijanju onečišćenja morskog okoliša i nacionalne propise usvojene na temelju međunarodnih pravila, a u posebnim područjima i dodatne propise obalne države.⁵⁸

U slučaju kršenja navedenih normi obalna država ovlaštena je zahtjevati određene informacije potrebne da bi se utvrdilo je li prekršaj počinjen, pregledati brod te, kada dokazi to opravdavaju, pokrenuti postupak, uključujući zadržavanje broda (čl. 220.). Neumjerena provedba te jurisdikcije omogućava obalnoj državi znatan utjecaj na ostvarivanje slobode plovidbe u njenom gospodarskom pojasu.

Obalna država ovlaštena je, štiteći suverena prava u pogledu živih bogatstava, poduzimati i mjere kako bi osigurala poštivanje propisa koji su donoseni u skladu s Konvencijom. Takve mjere provode se prvenstveno nad ribarskim brodovima, poput zaustavljanja broda, pregleda, uzapćenja i sudskog postupka (čl. 73.).⁵⁹ Iako je uvjetovanje prolaska ribarskog broda prethodnim priopćenjem ili odobrenjem protivno Konvenciji i običajnom pravu, zakoni nekih država ih propisuju (npr. Maldivi)⁶⁰, što je također od utjecaja na slobodu plovidbe.

⁵⁷ Odredbe Konvencije koje se odnose na zaštitu i očuvanje morskog okoliša ne primjenjuju se na ratne brodove, pomoćne ratne brodove, čiji je vlasnik država ili ih koristi, kada ih ona upotrebljava sa državne netrgovačke svrhe (čl. 236.)

⁵⁸ Ako obalna država ima valjanih razloga vjerovati da je u jednom posebnom, jasno određenom području potrebno prihvaćanje posebnih obvezatnih mjera, mora podnijeti priopćenje IMO koja će ustanoviti postoje li uvjeti za to. Ako organizacija ustanovi da oni postoje, obalna država može za to područje donijeti zakone i druge propise radi sprečavanja, smanjivanja i nadziranja onečišćenja s brodova, kojima se provode međunarodna pravila i standardi ili plovidbena praksa koje organizacija prihvaća radi primjene u posebnim područjima. (čl. 211. st.6. t. a)

⁵⁹ Uzapćeni brodovi i njihove posade hitno se oslobađaju nakon polaganja zadovoljavajućeg jamstva ili druge garancije, a kazne koje propisuje obalna država zbog kršenja zakona i drugih propisa o ribolovu u isključivom gospodarskom pojasu ne mogu, ako nema drukčijeg sporazuma između zainteresiranih država, uključiti zatvaranje ni bilo kakav drugi način tjelesnog kažnjavanja (čl. 73.)

⁶⁰ Vokić Žužul, M., *op.cit.* (bilj. 25), str. 77.

Obalne države nastoje ograničiti i slobodu plovidbe ratnih brodova, vojne vježbe i manevre pred svojim vratima. O ovom pitanju postoje oprečni stavovi, a države su u svojim zakonodavstvima različito regulirale dopustivost vojnih djelatnosti u područjima isključivog gospodarskog pojasa. Stoga smo ovo pitanje odvojili u posebnu kategoriju, koju ćemo obraditi kasnije u radu.⁶¹

U ovom dijelu relevantne su i odredbe Konvencije kojima se regulira plovdba kroz tjesnace koji služe međunarodnoj plovidbi, a prvenstveno radi važnosti koju Otranska vrata (u širini od 41 milje) imaju za plovidbu prema hrvatskim obalama, kao jedini put do Jadranskog mora. Na taj tjesnac primjenjuju se pravila za šire tjesnace, to jest one koji služe međunarodnoj plovidbi, a u kojima postoji put otvorenim morem ili isključivim gospodarskim pojasem, koji je jednako pogodan s obzirom na navigacijske i hidrografske osobine. U tim slučajevima primjenjuju se opće odredbe o slobodi plovidbe i prelijetanja (čl. 36.).

9.2. SLOBODA PRELIJETANJA

Zračni prostor iznad režima isključivog gospodarskog pojasa slobodan je za prelijetanje svih vrsta zrakoplova iz svih država, jednako kao i zračni prostor nad otvorenim morem (čl. 58. st. 1. i čl. 87. st. 1. t. b). D. Rudolf napominje kako Konvencija u ovom pogledu nije jasno određena, jer određuje kako je isključivi gospodarski pojas „područje izvan teritorijalnog mora“, a zatim izričito isključuje gospodarski pojas iz definicije otvorenog mora (čl. 87.).⁶²

Preljetanje zračnog prostora u morskim dijelovima iznad režima isključivog gospodarskog pojasa i otvorenog mora uređeno je „međunarodnim standardima“ i „preporučenom praksom“. Iste donosi Vijeće Međunarodne organizacije za civilno zrakoplovstvo (ICAO), dok se cjelokupni međunarodni civilni zračni promet odvija na temelju mnogostranih i dvostranih ugovora. Najvažniji ugovor među njima je Čikaška konvencija, koja je i danas na snazi, a obvezuje i Republiku Hrvatsku.⁶³

Sloboda prelijetanja u većini se nacionalnih zakonodavstava navodi zajedno s druge dvije slobode otvorenog mora, a primjer Haitija, koji je deklaracijom odredio isključivu suverenost nad zračnim prostorom iznad svojeg teritorija i iznad mora pod svojom jurisdikcijom sve do

⁶¹ Vidi *infra* str. 29.

⁶² Rudolf, D., Morski gospodarski pojas u međunarodnom pravu, Split, 1988., str. 77.

⁶³ NNMU br.1/1993. i br.1/1994

utvrđenih granica, smatra se iznimkom.⁶⁴ Brazil, Kuba i Nikaragva postavili su određena ograničenja prelijetanja vojnih zrakoplova i uspostavile tzv. Zone za identifikaciju zbog zračne obrane, no u praksi se sloboda prelijetanja i u tim područjima ostvaruje bez znatnijih poteškoća.⁶⁵

9.3. SLOBODA POLAGANJA KABELA I PODMORSKIH CJEVOVODA

Sloboda polaganja podmorskih kabela i cjevovoda u morskim prostorima koji potpadaju pod režim isključivog gospodarskog pojasa ostvaruje se u skladu s odredbama Konvencije o epikontinentalnom pojasu. Obalna država ne može ometati polaganje ili održavanje tih kabela ili cjevovoda, pod uvjetom da treće države poštuju njezino pravo da poduzima razumne mjere za istraživanje epikontinentalnog pojasa, iskorištavanje njegovih prirodnih bogatstava i sprečavanja, smanjivanja i nadziranja onečišćenja iz cjevovoda (čl. 79. st. 2.). Međutim, ako kabeli ili cjevovodi služe istraživanju ili iskorištavanju bogatstva tog pojasa, ako su vezani uz upotrebu umjetnih otoka, uređaja ili naprava pod jurisdikcijom obalne države, ulaze na njeno područje ili u teritorijalno more, obalna država ovlaštena je propisati uvjete za njihovo polaganje (čl. 79. st. 4.). Značajna je i odredba Konvencije prema kojoj određivanje pravca za polaganje cjevovoda podliježe suglasnosti obalne države (čl. 79. st. 3.). Iz navedenog proizlazi kako su interesi obalne države u ovom pogledu dovoljno zaštićeni.

Protivno Konvenciji, u nacionalnim propisima nekih država, primjerice Sejšela, traži se suglasnost obalne države, ne samo za određivanje pravca cjevovoda, već i za polaganje kabela, a slične odredbe sadrže i zakoni Gvajane, Sao Tome i Mauricijusa.⁶⁶

9.4. PITANJE DOSPUSTIVOSTI MIRNODOPSKIH VOJNIH DJELATNOSTI

O dopustivosti mirnodopskih vojnih djelatnosti u gospodarskom pojasu u Konvenciji ne postoje izričite odredbe. Smatra se kako općenito Konvencija uređuje odnose na moru samo u vrijeme mira. To bi prizlazilo iz članka 301. koji propisuje da se države stranke suzdržavaju od prijetnje silom te upotrebe sile, koje su uperene protiv teritorijalne cjelovitosti ili političke neovisnosti bilo koje države ili su na bilo koji drugi način nespojive s načelima međunarodnog prava sadržanima u Povelji Ujedinjenih naroda. Također, navodi se kako je otvoreno more

⁶⁴ Vokić Žužul, M., *op.cit.* (bilj. 25), str. 80.

⁶⁵ *Ibid.*, str. 81.

⁶⁶ *Ibid.*, str. 82.

rezervirano za miroljubive svrhe (čl. 88.), a u pogledu prava i dužnosti drugih država u isključivom gospodarskom pojasu upućuje se na primjenu odredaba o otvorenom moru (čl. 58.). B. Vukas smatra kako povijest pregovora na Trećoj konferenciji o pravu mora potvrđuje da se i stranim ratnim brodovima može dopustiti i sloboda plovidbe i manevri. Naime, čl. 58. st. 1. Konvencije jamči svim državama i druge međunarodnopravne dopuštene upotrebe mora koje se tiču ostalih sloboda (plovidbe, preleta i polaganja podmorskih kabela i cjevovoda), kao što su one vezane uz iskorištavanje brodova, zrakoplova i podmorskih kabela i cjevovoda, a u skladu su s drugim odredbama Konvencije.⁶⁷ Drugi autori smatraju kako je riječ o rezidualnim pravima,⁶⁸ pa bi se to pitanje trebalo rješavati primjenom čl. 59. Konvencije, koji propisuje način za rješavanje sukoba interesa obalne države i neke druge države ili država u slučajevima za koje Konvencijom, u isključivom gospodarskom pojasu, nisu pripisana prava ili jurisdikcija niti obalnoj državi niti drugim državama. Taj bi se sukob trebao riješiti na temelju pravičnosti i u svjetlu svih relevantnih okolnosti, vodeći računa o važnosti tih interesa za stranke i za međunarodnu zajednicu u cjelini (čl. 59.). F. H. Paolillo pravo izvođenja vojnih aktivnosti u gospodarskom pojasu smatra jednim od najvažnijih primjera rezidualnih prava, a T. Scovazzi neke vojne djelatnosti, kao što su pokusi oružjem, svrstava u „ostale“ slučajeve koji potpadaju pod čl. 59., pa te djelatnosti mogu biti dosljedno provedene samo nakon uzimanja u obzir interesa za obalnu državu i druge države.⁶⁹

Različite države svijeta iznijele su različite stavove o ovoj temi, pa su tako Brazil, Zelenortska Republika i Urugvaj već prilikom potpisivanja Konvencije u interpretativnim izjavama bile stava kako Konvencijske odredbe ne dopuštaju stranim ratnim brodovima manevre ili vježbe u gospodarskom pojasu ili bilo kakvu drugu nemiroљubivu upotrebu mora, dok je Italija izjavila da prava i jurisdikcija obalne države u tom pojasu ne obuhvaćaju pravo zahtijevanja prethodnog priopćenja vojnih vježbi ili manevara, niti pravo njihovog odobravanja.⁷⁰

S obzirom da je jedno od načela prilikom provođenja znanstvenih istraživanja mora da se ona moraju provoditi isključivo u miroljubive svrhe, i ovdje se postavlja pitanje dopustivosti

⁶⁷ Vukas, B., *Military Uses of the Sea and the United Nations Law of the Sea Convention*, Prinosi za poredbeno proučavanje prava i međunarodno pravo, 1990., br.24, str. 410.

⁶⁸ Riječ je o pravima koja u nekom pravnom tekstu nisu ni spomenuta na način koji utvrđuje, izravno ili neizravno, kome pripadaju, bilo da namjerno nisu spomenuta ili u tom času ne postoje, ali se mogu pojaviti kada tehnički napredak to omogući - Ibler, V., *Rječnik međunarodnog javnog prava*, Zagreb, 1987., str. 281.-282.

⁶⁹ Paolillo i Scovazzi citirani prema: Vokić Žužul, M., *Prava trećih država u gospodarskom pojasu obalne države*, *Poredbeno pomorsko pravo*, br. 42, 2003., str. 99.

⁷⁰ *Ibid.*, str. 97.

provođenja znanstvenih istraživanja u vojne svrhe u gospodarskim pojasevima drugih država. Kao i uvijek, i o ovoj temi iznosila su se različita stajališta. Budući da se odredbe o slobodama otvorenog mora primjenjuju i u gospodarskoj pojasi, znanstvena istraživanja mora u vojne svrhe trebala bi biti dozvoljena svim državama. M. Seršić ističe da bi, u skladu s međunarodnim pravom, znanstvena istraživanja mora u vojne svrhe, koja bi imala napadačke ciljeve prema nekoj državi, trebalo smatrati zabranjenima, dok bi za ona koja bi se obavljala radi vlastite sigurnosti i obrane od napada trebalo smatrati da se obavljaju u miroljubive svrhe.⁷¹ U svakom slučaju, prvenstveno pravo obalne države da uskrati pristanak za obavljanje znanstvenog istraživanja u svome gospodarskom pojasi od velike je važnosti i u ovom pogledu (čl. 246. st. 5).

10. ISKLJUČIVI GOSPODARSKI POJAS REPUBLIKE HRVATSKE

Republika Hrvatska postala je strankom Konvencije o pravu mora 8. listopada 1991. i od tada ima neosporivo pravo proglasiti isključivi gospodarski pojas u skladu s međunarodnim pravom. U Pomorski zakonik, donesen 1994., uvrštene su odredbe o isključivom gospodarskom pojasi, koje uglavnom razrađuju odredbe Konvencije o pravu mora, no njime nije proglašen gospodarski pojas, već je u članku 1042. rečeno da će se odredbe o gospodarskom pojasi početi primjenjivati kada i ako Sabor Republike Hrvatske o tome donese odluku.⁷² Istu odredbu sadržava i nova verzija Pomorskog Zakonika iz 2004.⁷³

Hrvatski Sabor prvi put u povijesti raspravljao je o proglašenju isključivog gospodarskog pojasa 10. srpnja 2001., gdje su kao glavni razlog odgađanja proglašenja gospodarskog pojasa navedene potencijalne negativne vanjskopolitičke posljedice, u prvom redu glede odnosa sa susjednim državama (Italija i Slovenija) i tek započetog procesa pridruživanja Europskoj Uniji, a i nemogućnost učinkovite zaštite vlastitog isključivog gospodarskog pojasa i provođenja propisa.⁷⁴ Naime, politika Europske Unije da se gospodarski pojasevi u Sredozemlju ne proglašavaju bila je sredstvo da se zaštite velike ribarske flote već postojećih članica (prvenstveno Italije), kojima je u interesu da ti prostori mora ostanu pod režimom otvorenog mora gdje je sloboda ribolova neograničena. 2003. Hrvatski Sabor donosi Odluku o proširenju

⁷¹ Seršić, M., *op.cit.* (bilj.53.), str. 230.

⁷² NN 17/1994.

⁷³ NN 181/2004.

⁷⁴ Vokić Žužul, M., *op.cit.* (bilj. 25), str. 123.

jurisdikcije Republike Hrvatske na Jadranskom moru, kojom uspostavlja „zaštićeni ekološko-ribolovni pojas“, koji je faktički i bio gospodarski pojas budući da su njome proglašena suverena prava u pogledu živih bogatstava, znanstvenog istraživanja i zaštite i očuvanja morskog okoliša.⁷⁵ Početak primjene te Odluke trebao je nastupiti protekom godine dana. Uslijedile su negativne reakcije Europske Unije i pojedinih članica. Slovenija je protestirala smatrajući kako nije utvrđena slovensko-hrvatska morska granica, a Italija radi jednostranog sužavanja prostora slobodnog za ribolov. Ti protesti su kao posljedicu 2004. iznjedrili novu Odluku, u kojoj je propisano kako će primjena pravnog režima zaštićenog ekološko-ribolovnog pojasa za zemlje članice Europske Unije započeti nakon sklapanja Ugovora o partnerstvu u ribarstvu između EZ i Republike Hrvatske.⁷⁶ Opetovani prigovori proglašenju ZERP-a imali su za podlogu čl. 123. Konvencije o pravu mora, u kojem se zahtjeva suradnja obalnih država u tzv. zatvorenim ili poluzatvorenim morima u ispunjavanju njihovih prava i dužnosti po Konvenciji glede živih bogatstava, zaštite okoliša i znanstvenog istraživanja. B. Vukas napominje kako obalne države prema toj odredbi uvijek surađuju u takvim morima, ali ako nemaju gospodarski pojas u okviru pravila o teritorijalnom i otvorenom moru. Tek ako ga proglašavaju, u suradnji s drugim obalnim državama, unosi i taj režim, a u svakom slučaju nema govora o potrebi dopuštenja za proglašenje gospodarskog pojasa.⁷⁷ Republika Hrvatska se 2006. osokolila i novom Odlukom⁷⁸ odredila primjenu ZERP-a za članice Europske Unije najkasnije s 1. 1. 2008. godine, no s približavanjem tog datuma ponovno smo ustupili te je Odlukom iz 2008. određeno kako se ZERP „privremeno neće primjenjivati na članice EU od 15. ožujka 2008. do iznalaženja zajedničkog dogovora u EU duhu“.⁷⁹ 5. veljače 2021. Hrvatski Sabor donosi ključnu i posljednju Odluku o proglašenju isključivog gospodarskog pojasa Republike Hrvatske u Jadranskom moru, koja je stupila na snagu osmog dana od objave u Narodnim Novinama.⁸⁰ Njome je određeno kako će se vanjske granice gospodarskog pojasa utvrditi međunarodnim ugovorima o razgraničenju s državama koje leže sučelice ili bočno u odnosu na Republiku Hrvatsku, a da će vanjska granica u odnosu na Italiju, do sklapanja takvog ugovora, privremeno slijediti crtu razgraničenja epikontinentalnog

⁷⁵ NN 157/2003.

⁷⁶ NN 77/2004.

⁷⁷ Vukas, B., Pomorski Zakonik Republike Hrvatske i međunarodno pravo mora, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, br. 58, 2007., str. 198.

⁷⁸ NN 138/2006.

⁷⁹ NN 31/2008.

⁸⁰ NN 10/2021.

pojasa uspostavljenu Sporazumom između SFRJ i Talijanske Republike iz 1968. Ovoga puta Odluka se primjenjuje na sve, pa tako i na članice Europske Unije.

11. ZAKLJUČAK

Pravila koja se primjenjuju u isključivom gospodarskom pojasu izraz su kompromisa koji su se morali učiniti. Bilo je nužno uspostaviti novi režim mora koji će uključivati prava koja do sada nisu bila garantirana samom činjenicom geografske blizine obalne države koja se smatrala gospodarom tog prostora mora. Tom gospodaru bio je potreban legitimitet u vidu kodifikacijskog uređenja na međunarodnoj razini. Konvencija o pravu mora sveobuhvatno je regulirala odnose u tom pojasu, iako se i dalje mogu potkrasti neke pravne praznine, na koje smo i uputili. Diskutabilno je proglašavanje gospodarskog pojasa oko iznimno malenih otoka, kao i metode kojima se pojedine obalne države služe (npr. Japan), a koje za cilj imaju podvrgavanje što većih prostora pod režim isključivog gospodarskog pojasa. Pitanje je hoće li u budućem razvoju prava mora doći do spajanja epikontinentalnog i isključivog gospodarskog pojasa, čime bi se dokinula dvostruka regulacija u pojedinim segmentima.

Unatoč tome što i treće države uživaju pojedina prava, pozicija obalne države nije time značajnije ugrožena. Ispunjeni su zahtjevi obalnih država za proširenjem vlasti nad morskim prostorima, a ujedno su zadržane i dotadašnje slobode otvorenog mora koje su do tada nesmetano uživale treće države, u minimalno izmijenjenom formatu. Vidjeli smo kako pojedine države u svoja nacionalna zakonodavstva uvrštavaju pojedine odredbe koje zaobilaze, ili su u direktnom sukobu sa odredbama Konvencije, međutim danas u tom kontekstu ne postoje značajniji sukobi u praksi.

Republika Hrvatska bila je prisiljena u pojedinim trenucima vagati prednosti i moguće negativne posljedice proglašenja gospodarskog pojasa. No, čekajući pogodan trenutak i naoružani strpljenjem, uspjeli smo ostvariti svoje pravo, a sve u skladu sa međunarodnim pravom.

12. LITERATURA

Knjige:

Andrassy, Juraj, Bakotić, Božidar, Seršić, Maja, Vukas, Budislav, *Međunarodno pravo 1*, Zagreb, 2010.

Degan, Vladimir Đuro, *Međunarodno pravo mora i izvori međunarodnog prava*, Zagreb, 1989.

Degan, Vladimir Đuro, *Međunarodno pravo mora u miru i oružanim sukobima*, Rijeka, 2002.

Ibler, Vladimir, *Rječnik međunarodnog javnog prava*, Zagreb, 1987.

Ibler, V., *Međunarodno pravo mora i Hrvatska*, Zagreb, 2000.

Rudolf, Davorin, *Međunarodno pravo mora*, Zagreb, 1985.

Rudolf, Davorin, *Enciklopedijski rječnik međunarodnog prava mora*, Split, 1989.

Rudolf, Davorin, *Morski gospodarski pojas u međunarodnom pravu*, Split, 1988.

Vokić Žužul, Marina, *Republika Hrvatska i isključivi gospodarski pojas*, Zagreb, 2003.

Članci:

Degan, Vladimir Đuro, *O granicama na prostorima mora, morskog dna i podzemlja*, *Uporedno pomorsko pravo*, br. 131-132, 1991.

Seršić, Maja, *Znanstveno istraživanje mora prema Konvenciji UN o pravu mora iz 1982.*, *Uporedno pomorsko pravo i pomorska kupoprodaja*, br. 119-120, 1998.

Vukas, Budislav, *Military Uses of the Sea and the United Nations Law of the Sea Convention*, *Prinosi za poredbeno proučavanje prava i međunarodno pravo*, 1990.

Vokić Žužul, Marina, *Prava trećih država u gospodarskom pojasu obalne države*, *Poredbeno pomorsko pravo*, br. 42, 2003.

Vukas, Budislav, *Pomorski Zakonik Republike Hrvatske i međunarodno pravo mora*, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, br. 58, 2007.

Dokumenti:

Konvencija Ujedinjenih naroda o pravu mora, NNMU 9/2000

Odluka o proglašenju zakona o potvrđivanju Sporazuma o primjeni odredaba Konvencije Ujedinjenih Naroda o pravu mora od 10. prosinca 1982. koje se odnose na očuvanje i gospodarenje ribljim naseljima koja se nalaze u viže različitih pojaseva i naselja vrlo migratornih vrsta riba, NN 7/2013.

Odluka o proširenju jurisdikcije Republike Hrvatske na Jadranskom moru, NN 157/2003.

Odluka o dopuni Odluke o proširenju jurisdikcije Republike Hrvatske na Jadranskom moru, NN 77/2004.

Odluka o izmjeni i dopunama Odluke o proširenju jurisdikcije Republike Hrvatske na Jadranskom moru, NN 138/2006.

Odluka o izmjeni Odluke o proširenju jurisdikcije Republike Hrvatske na Jadranskom moru, NN 31/2008.

Odluka o proglašenju isključivog gospodarskog pojasa Republike Hrvatske u Jadranskom moru, NN 10/2021.

Pomorski zakonik, NN 17/1994., NN 181/2004.

